

Sisekaitseakadeemia
Politsei- ja piirivalvekolledž

Carolin Talvar

**NARKOOTILISTE AINETE TARVITAMINE JA
KÄTTESAADAVUS TARTU TAMME GÜMNAASIUMI JA
KRISTJAN JAAK PETERSONI GÜMNAASIUMI NÄITEL**

Lõputöö

Juhendaja:

Edvard Remsel, MA

Tallinn 2020

ANNOTATSIOON

Politsei- ja piirivalvekolledž	Kaitsmine: juuli 2020
Narkootiliste ainete tarvitamine ja kättesaadavus Tartu Tamme Gümnaasiumi ja Kristjan Jaak Petersoni Gümnaasiumi näitel	
Consumption and availability of drugs on the example of Tartu Tamme Gymnasium and Kristjan Jaak Peterson Gymnasium	
Lühikokkuvõte: Lõputöö on 54 lehekülge pikk ning koosneb kahest osast. Töös on üks tabel, 18 joonist ja üks lisa. Lõputöös on kasutatud 47 allikat, neist 25 on võõrkeelsed. Töö on kirjutatud eesti keeles. Lõputöö eesmärgiks on välja selgitada narkootiliste ainete tarbimisharjumused ja kättesaadavus Tartu Tamme Gümnaasiumi ja Kristjan Jaak Petersoni Gümnaasiumi 16-17. aastaste õpilaste seas. Uurimisprobleem on käesoleva lõputöö puhul järgmine: miks ja milliseid narkootilisi aineid tarbitakse enim Tartu Tamme Gümnaasiumi ja Kristjan Jaak Petersoni Gümnaasiumi 16-17. aastaste noorte seas ning millistest allikatest saavad nad narkootikumide? Andmeid koguti ankeetküsitluse teel. Lõputöö eesmärgi saavutamiseks töötas autor läbi nii eesti- kui ka võõrkeelset erialast kirjandust ning teadusallikaid ja viis läbi küsitluse Tartu linna Tamme Gümnaasiumi ja Kristjan Jaak Petersoni Gümnaasiumi 16-17. aastaste õpilaste seas. Kokku analüüsiti 471 ankeeti. Uuringu tulemustest selgus, et narkootilisi aineid tarbib kolmandik õpilastest, märgatavat erinevust meeste ja naiste vahel ei täheldatud. Narkootilisi aineid saadakse enim sõprade käest. Peamine põhjus, miks õpilased tarvitavad narkootikumide on uudishimu. Koolipoolse ennetustööga on enamus õpilasi rahul, kuid toodi välja ka soovitusi. Lõputöö tulemused annavad vajalikku informatsiooni politseitöö ja ennetustöö paremaks planeerimiseks ja läbiviimiseks.	
Võtmesõnad: narkootilised- ja psühhotroopsed ained, alaealised, ennetustöö, Tartu	
Võõrkeelsed võtmesõnad: narcotic- and psychotropic substances, minors, prevention, Tartu	
Säilitamise koht: Politsei- ja piirivalvekolledži raamatukogu	
Töö autor: Carolin Talvar	
Olen koostanud lõputöö iseseisvalt. Kõik lõputöö koostamisel kasutatud teiste autorite tööd, seisukohad, kirjalikest allikatest ja mujal allikates saadud info on nõuetekohaselt viidatud. Annan Sisekaitseakadeemiale tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose reprodutseerimiseks säilitamise ja elektroonilise avaldamise eesmärgil, sealhulgas Sisekaitseakadeemia raamatukogu digikogusse lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni. Annan loa teose üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Sisekaitseakadeemia veebikeskkonna kaudu sealhulgas Sisekaitseakadeemia raamatukogu digikogu kaudu ja paberkandjal Sisekaitseakadeemia raamatukogus kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni. Olen teadlik, et nimetatud õigused jäävad alles ka autorile. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi Allkiri:	
Vastab lõputöö nõuetele Juhendaja: Edvard Remsel	Allkiri:
Kaitsmisele lubatud Kolledži direktor: Kalvi Almosen	Allkiri:

SISUKORD

ANNOTATSIOON.....	2
TERMINITE JA LÜHENDITE LOETELU	4
SISSEJUHATUS	5
1. ÜLEVAADE NARKOOTILISTE AINETE OLEMUSEST JA ENNETUSTÖÖST	8
1.1. Enimlevinumad narkootilised ained.....	9
1.2. Narkootiliste ainete tarvitamise põhjused ja võimalikud tagajärjed	15
1.3. Narkootikumide alane ennetustöö	17
2. EMPIIRILINE UURING	20
2.1. Uuringu läbiviimise protsess, meetodika ja valim	20
2.2. Ankeetküsitluse andmete analüüs	22
2.3. Järeldused ja ettepanekud.....	39
KOKKUVÕTE	41
SUMMARY	43
VIIDATUD ALLIKATE LOETELU	44
TABELITE JA JOONISTE LOETELU	50
Lisa 1. Ankeet.....	51

TERMINITE JA LÜHENDITE LOETELU

EMCDDA - Euroopa Narkootikumide ja Narkomaania Seirekeskus. Väljastab juhtaruandeid, mis toetavad teadlikke ja sihipäraseid uimastipoliitikasuundade ja meetmete väljatöötamist. (EMCDDA, 2019a, lk 5)

ESPAD - European School Survey Project on Alcohol and Other Drugs (eesti keeles: alkoholi ja narkootikumide uuring Euroopa koolides). Alates 1995. aastast iga nelja aasta järel läbiviidav uuring, mis annab ülevaate Euroopa riikide 15-16-aastaste kooliõpilaste alkoholi, tubaka ja narkootikumide tarvitamisest. (ESPAD, 2016, p. 7; Tervise Arengu Instituut, 2016)

MDMA – 3,4-methylenedioxy-meth-amphetamin (eesti keeles: metüleendioksi-metamfetamiin) ehk *ecstasy*. Valge kristalliline pulber, kantud narkootiliste ja psühhotroopsete ainete nimekirja. (Freye, 2009, p. 139, 151)

THC – tetrahydrocannabinol (eesti keeles: tetrahüdrokannabinool), kanepis leitav psühhoaktiivne aine (Calabrese & Rubio, 2018, p. 1).

UNODC – the United Nations Office on Drugs and Crime (eesti keeles: ÜRO uimastite ja kuritegevuse vastu võitlemise büroo). Organisatsioon, mis võitleb narkootikumide, organiseeritud kuritegevuse, korrupsiooni ja terrorismi vastu. (UNODC, 2018, p. 6)

WHO - the World Health Organization (eesti keeles: Maailma Terviseorganisatsioon), ÜRO osakond, mille eesmärk on parandada tervist kogu maailmas ja piirata haiguste levikut (Cambridge Dictionary, 2020).

LSD – lysergic acid diethylamid (eesti keeles: lüsergiinhappe dietüülamiid). Narkootiline aine, kantud narkootiliste ja psühhotroopsete ainete nimekirja. (EMCDDA, 2013a)

ADHD - attention deficit hyperactivity disorder (eesti keeles: aktiivsus- ja tähelepanuhäire). Psüühiline häire, mis väljendub tähelepanuvõime puudulikkuses, hüperaktiivsuses ja impulsiivsuses. (Young & Smith, 2017, p. 1)

SISSEJUHATUS

Maailm on pidevalt muutuv ning digitaliseeruv, mistõttu on vaja paremat ülevaadet narkootiliste ainete tarbimisharjumistest ja kättesaadavusest noorte seas. Üldpilti on vaja selleks, et arendada ja muuta tõhusamaks narkootikumide alast ennetustööd, et seeläbi vähendada narkootiliste ainete tarvitamist ja kättesaadavust noorte seas.

Teema on **aktuaalne** eelkõige seetõttu, et Eesti noorte terviseprobleemidest on ühed tõsisemad ja kahjutoovamad narkootikumidega seotud probleemid. Noored on narkootikumide poolt rohkem haavatavad, kuna nad on nii kehaliselt, vaimselt kui ka sotsiaalselt tundlikus arenemisperioodis. Narkootikumide alases ennetuses on oluline roll kõigil – nii perekonnal, koolil, eakaaslastel ning ka kogukonnal ja ühiskonnal. Samuti paistab Eesti Euroopa Liidus silma keskmisest kõrgema narkootikumide tarvitamise sagedusega 15-16. aastaste koolinoorte seas. (Streimann & Pertel, 2015, lk 3; ESPAD, 2016, p. 14)

Lõputöös annab autor ülevaate enamlevinud narkootilistest ainetest Tartu Tamme Gümnaasiumi ja Kristjan Jaak Petersoni Gümnaasiumi 16-17. aastaste noorte seas, et seeläbi tõhustada ja kaasajastada narkootikumide alast ennetustööd Tartu koolides.

Teema on **uudne**, sest antud teemal ei ole valminud Sisekaitseakadeemia lõpetanute poolt ühtegi uurimust Lõuna-Eesti piirkonnas. Tervise Arengu Instituudi nakkushaiguste ja narkomaania ennetamise osakonna juhataja Aljona Kurbatova sõnul on üleriigilistes uuringutes keskendutud eelkõige Ida-Virumaale ja Harjumaale, kuid Tartumaa osas on ülevaade puudulik (Voltri, 2017). Lisaks on uurimus Tartu linnas asuvate valimina väljatoodud koolides autori jaoks huvitav, kuna autor on Tartust pärit ning töötab samas piirkonnas, kus uurimus läbi viidi. Seega on autori hinnangul uurimusest saadav informatsioon tulevikus kasuks ennetusmeetmete ja täiendkoolituste planeerimisel.

Uurimisprobleemiks käesoleva töö puhul on järgmine: miks ja milliseid narkootilisi aineid tarbitakse enim Tartu Tamme Gümnaasiumi ja Kristjan Jaak Petersoni Gümnaasiumi 16-17. aastaste noorte seas ning millistest allikatest saavad nad narkootikume?

Selleks, et uurimisprobleemi põhjalikumalt analüüsida on autor püstitanud järgmised täpsustavad **uurimisküsimused**:

- Millised on koolinoorte seas enimlevinud narkootikumid ja nende tarvitamise ulatus Tartu Tamme Gümnaasiumi ja Kristjan Jaak Petersoni Gümnaasiumi 16-17. aastaste õpilaste seas?
- Millised on narkootikumide tarvitamise peamised põhjused Tartu Tamme Gümnaasiumi ja Kristjan Jaak Petersoni Gümnaasiumi 16-17. aastaste õpilaste seas?
- Millised on peamised kohad, kust Tartu Tamme Gümnaasiumi ja Kristjan Jaak Petersoni Gümnaasiumi 16-17. aastased õpilased saavad ligipääsu narkootilistele ainetele?

Töö **eesmärgiks** on välja selgitada narkootiliste ainete tarbimisharjumused ja kättesaadavus Tartu Tamme Gümnaasiumi ja Kristjan Jaak Petersoni Gümnaasiumi 16-17. aastaste noorte seas.

Uurimistöö eesmärgi saavutamiseks püstitati järgnevad **uurimisülesanded**:

- Kirjeldada erinevaid narkootilisi aineid ning nende mõju inimese tervisele teoreetiliste allikate abil.
- Viia läbi ankeetküsitlus Tartu Kristjan Jaak Petersoni ja Tamme Gümnaasiumis, et välja selgitada narkootiliste ainete tarbimisharjumused, -põhjused ja kättesaadavus.
- Analüüsida teooriat ja uuringu tulemusi ning teha tulemuste põhjal järeldusi ja ettepanekuid.

Lõputöö on jaotatud kaheks osaks: teoreetiliseks ja empiiriliseks. Teoreetilises osas toob autor välja narkootiliste ainete definitsiooni, kirjeldab levinumaid narkootilisi aineid, analüüsib tarbimise põhjuseid ning kirjeldab võimalikke narkootiliste ainete tagajärgi noore vaimsele ja füüsilisele tervisele. Samuti annab autor ülevaate narkootikumide alasest ennetustööst. Empiirilises osas kirjeldab autor uurimusest saadud andmeid ning analüüsib neid. Töös kasutatakse kvalitatiivset uurimismeetodit ja *survey*-tüüpi küsitlust. Andmekogumismeetodina kasutatakse ankeetküsitlust. Valimi moodustamiseks kasutati juhusliku valimi põhimõtet. (Hirsijärvi, *et al.*, 2010, lk 130, 180)

Tartu linna haldusterritooriumil on seitse gümnaasiumit, neist kuus on eestikeelse õppega ning üks venekeelse õppega. Siinkohal on välja jäetud erakoolid ja koolid erivajadustega õpilastele. Valim moodustus Tartu Tamme Gümnaasiumi ja Kristjan Jaak Petersoni 16-17. aastastest õpilastest. Gümnaasiumid valiti asukoha ja õpilaste arvu järgi. Valitud koolid asuvad erinevates linnaosades ning on õpilaste arvult piisavalt suured, et saavutada vajalik valimi maht. Valituks osutusid just 16-17. aastased noored, kuna uuringud on näidanud, et narkootilisi aineid proovitakse esmakordselt enne 18. aastaseks saamist (Robson, 2009, p. 3).

Uurides koolinoorte seas levivaid narkootilisi aineid ja nende tarvitamise ulatust on vaja välja tuua ka ennetustöö olemasolu ja selle efektiivsus. Eduka ennetustöö läbiviimiseks on vaja teada, millised tegurid suurendavad narkootikumide tarvitamise tõenäosust ja kuidas nende mõju vähendada (Streimann & Pertel, 2015, lk 12).

Käesolevast lõputööst saadud tulemusi saavad kasutada noorsoopolitseinikud, valitud koolide juhtkonnad ja sotsiaaltöötajad edaspidises ennetustöös. Töö annab ülevaate Tartu Tamme Gümnaasiumis ja Kristjan Jaak Petersoni Gümnaasiumi 16-17. aastaste koolinoorte seas levivatest narkootilistest ainetest. Samuti on lõputöö oluline narkokuritegude talitusele, kuna töös on kajastatud erinevad kohad ja viisid, kust alaealised saavad narkootilisi aineid.

1. ÜLEVAADE NARKOOTILISTE AINETE OLEMUSEST JA ENNETUSTÖÖST

Narkootikumideks peetakse aineid, mis on seaduses sätestatud kui narkootikumid ning need ained on kantud vastavasse nimekirja. Eestis on narkootiliste ja psühhotroopsete ainete nimekiri kehtestatud ja kinnitatud sotsiaalministri 18. mai 2005. määrusega nr 73: „Narkootiliste ja psühhotroopsete ainete meditsiinilisel ja teaduslikul eesmärgil käitlemise ning sellealase arvestuse ja aruandluse tingimused ja kord ning narkootiliste ja psühhotroopsete ainete nimekirjad“. Käesolevas töös tuuakse välja nii narkootilised kui ka psühhotroopsed ained, kuid edaspidi viidatakse mõlemale kui narkootikumidele. (Narkootiliste ja psühhotroopsete ainete ning nende lähteainete seadus, 1997, § 3¹)

Narkootikume eristatakse nende toime järgi kesknärvisüsteemile (Kull, *et al.*, 2015, lk 21):

- stimulandid (amfetamiin, *ecstasy*, kokaiin);
- depressandid (opiooidid, rahustid);
- hallutsinogeenid (LSD, psilotsübiin).

Narkootikumide mõju inimesele sõltub mitmest erinevast faktorist: aine puhtus, manustamise viis ja inimese enda füüsilised eripärad. Seetõttu ei pruugi sama narkootiline aine mõjuda erinevatele inimestele ühtemoodi. Narkootikume teeb ohtlikumaks asjaolu, et neile lisatakse palju erinevaid lisaaineid, mis võivad kaasa tuua potentsiaalseid lisaohete tervisele. (Robson, 2009, p. 21)

Narkootikumide tarvitamine tekitab probleeme nii ühiskonnale tervikuna kui ka majandusele. Kahjud on võimalik liigitada kolmeks (Tamm, *et al.*, 2016):

- narkosõltuvusest tulenev otsene kahju mittesõltlastele – kuritegevus;
- narkosõltuvuse all kannatava inimese isiklik kahju – tervishoiusüsteemi koormus;
- indiviidi eraldumise kahju ühiskonna funktsioneerimisele tervikuna – oskuste ja tööjõu kadu.

2017. aastal oli Eestis registreeritud 5809 narkootikumide seotud süütegu, mis tähendab erinevaid kulusid riigile ja ühiskonnale. Ainuüksi arestide ja vangistuse määramine on riigile väga kulukas (ühe inimese kohta 1323 eurot kuus). Aastatel 2009-2012 määrati narkosüütegude puhul trahve 3 337 118 euro ulatuses, millest tasuti 17%. Trahvide mittetasumist selgitab asjaolu, et enamik (87%) trahvitavatest olid töötud. (EMCDDA, 2019b; Tamm, *et al.*, 2016, lk 31-32)

2017. aastal vajasid ravi 1642 narkootikume tarvitanud isikut, jagati välja pea kaks miljonit süstalt ning asendusravil viibis 1186 isikut. 2013. aastal eraldati riigieelarvest narkomaaniravi ja rehabilitatsiooniteenuste elluviimiseks üle 2,3 miljoni euro, millest ligi pool kulus asendusraviks ja kolmandik täiskasvanutele rehabilitatsiooniteenuse osutamiseks. Narkomaania ravi-, taastusabi- ja järelteenuste (sh kahjude vähendamise) ning nõustamisteenuste väljaarendamise ja pakkumise jaoks oli 2013-2016 aastal ette nähtud umbes 8,21 miljonit eurot. (EMCDDA, 2019b; Tamm, *et al.*, 2016, lk 71)

Üheks viisiks, kuidas väga üldiselt ja kvantitatiivselt hinnata narkosõltuvuse mõju ühiskonnale, on teha seda haiguskoormuse näitaja kaudu (tervisehäired - töövõimetus). Kasutades avalikku statistikat on narkosõltuvusest tingitud mitteproduktiivsete eluaastate kulu Eesti riigile umbes 141 miljonit eurot aastas. Kuid kuna tegemist on väga üldise hinnanguga oleks vaja narkosõltuvuse valdkonnas läbi viia eraldi kulu-uuring. (Tamm, *et al.*, 2016, lk 31)

1.1. Enimlevinud narkootilised ained

Narkootilisi aineid on palju erinevaid ning ka nende mõju inimesele on erinev. Üldjuhul eristatakse narkootilisi aineid nende mõju järgi kesknärvisüsteemile. Järgnevatel alapeatükkides toob autor välja enimlevinud narkootilised ained, mis 2015. aastal läbiviidud ESPAD uuringus olid 16-17. aastaste noorte seas populaarseimad ning mis käesoleva lõputöö tulemustest samuti ilmsid.

Kanep

Kanep on üks pikaajalisema ja laialdaselt levinuma kasutusega narkootikume Euroopas. See on kõige sagedamini kasutatav narkootikum, mida on viimasel aastal tarvitanud 15–24. aastaste vanuserühmas peaaegu 20%. Nii rahvusvahelisel tasandil kui ka Euroopas tekitab kanepitarvitamise teema märkimisväärset poliitilist ja avalikku huvi, sest uued arengutendentsid toovad esile arutelu, kuidas ühiskond ja riik peaks sellele ainele reageerima. Osad riigid on kanepi legaliseerinud, võttes arvesse erinevate regulatiivsete ja kontrollmeetmete kulusid ja kasu. Kanepi tarvitamine on suurenenud just nooremates vanuserühmades ning see omakorda suurendab noorte hulgas kuritegevust ja kujutab aina suuremat ohtu noorte tervisele. (EMCDDA, 2019a, lk 16)

Eestis registreeriti hiljuti kanepi pooldajate MTÜ (Kuusk, 2019) ning valitsusele saadeti ettepanek kanep Eestis legaliseerida (ERR, 2019). Kuigi Eestis kanepit ei legaliseeritud, võib noortele pidevatest aruteludest ja meediakajastusest jääda arusaam, et kanep on ohutu narkootikum.

Taimne kanep koosneb kuivatatud õisikutest ja lehtedest, kanepist valmistatud hašiš koosneb kokku surutud taime vaigustest osadest ning hašišiõli on kanepi ekstraheerimisel saadud vedelik. Kanep on looduslik produkt ning peamine psühhoaktiivne aine kanepisaadustes on THC ehk tetrahüdrokannabinool. Peamiselt kanepit suitsetatakse ning sageli segatakse seda tubakaga. Väikestes kogustes tekitab kanep tarvitajas eufooriat, ärevuse langust ja unisust. Kanep mõjutab peamiselt tarvitaja tuju, tähelepanuvõimet, mõtlemisviisi ja mälu. Füüsilised mõjutused on kõrgeenenud pulsisagedus, kohmakus, segane kõne ja punased silmad. Kuna kanep ladestub inimese rasvkoesse, võivad kanepist tingitud meeltesegadus, hallutsinatsioonid ja meelepetted kesta mitu nädalat peale tarvitamist. (EMCDDA, 2013b; Robson, 2009, pp. 67-73)

Kanepi legaliseerimise pooldajate üks argumente on kättesaadavuse vähendamine alaealiste seas läbi vanusepiirangute ja erinevate regulatsioonide kehtestamise. 2017. aastal USAs läbi viidud uuringust selgus, et peale kanepi legaliseerimist teatud osariikides tajusid noored kanepit vähem ohtlikuna ning tarvitamise osakaal tõusis 2,0-4,1% võrra. Nendes osariikides,

kus kanepit ei legaliseeritud oli kanepi tarvitamine noorte seas vähenenud 0,9-1,3% võrra. USA uuringu autorid usuvad, et mõjud noortele avaldusid seetõttu, et kolmandate isikute kaudu kanepi saamine muutus lihtsamaks ning odavamaks. Samuti võib legaliseerimine vähendada narkootilisi aineid ümbritsevat stigmat. (Loho, 2016; Cerdá, *et al.*, 2017, pp. 142, 146)

Lisaks on kanepi tarvitamist hakatud seostama skisofreenia ning psühhooside tekkega. Erinevad uuringud on näidanud, et kanepi tarvitamine on skisofreeniasse haigestumise potentsiaalne tegur. Rootsi ajateenijate peal läbi viidud uuring näitas, et regulaarne kanepi tarvitamine suurendab skisofreeniasse haigestumise riski kuuekordselt. Tulemus sai kinnitust ka järeluuringu, milles toodi välja, et kanepi tarvitamine on rohkem levinud noorte seas ning võib muutuda elukestvaks harjumuseks. Samuti on uuringud näidanud, et kanepi tarvitamine kahekordistab psühhoosi tekke riski ja geneetika ning keskkonna koosmõjul on teatud isikud selle suhtes veel haavatavamad. (Gururajan, *et al.*, 2012, pp. 1121, 1130; Ortiz-Medina, *et al.*, 2018, p. 701)

Retseptiravimid ilma arsti korralduseta

Teatud ravimid, mis sisaldavad sotsiaalministri 18. mai 2005.a määruses number 73 lisa number 1 „narkootiliste ja psühhotroopsete ainete ja ainerühmade nimekirjad I-IV“ välja toodud ühendeid, on seaduse silmis kategoriseeritud kui narkootilised- ja psühhotroopsed ained. Nimetatud ravimeid väljastatakse apteekidest ning ainult raviarsti kehtiva retsepti alusel. Samuti on nende ravimite käitlemine välja toodud narkootiliste- ja psühhotroopsete ainete ja nende lähteainete seaduses. Selliste ainete tootmine, jaemüük ning sisse- ja väljavedu on lubatud vaid Raviameti poolt väljastatud loa alusel. (Narkootiliste ja psühhotroopsete ainete ning nende lähteainete seadus, 1997)

Oopiumil põhinevaid ravimeid kasutatakse peamiselt meditsiinis valuvaigistitena. Nagu heroini puhul, on need oopiumist tuletatud ained (buprenorfiini sisaldavad ravimid). USA-s kuritarvitatakse enim valuvaigistavaid ravimeid OxyContin ja Vicodin. Kuritarvitatakse ka erinevaid rahusteid, mis on kesknärvisüsteemi pärssiva mõjuga ning enamjaolt koosnevad

benzodiazepiinist ja barbituraadist. Rahusteid kirjutatakse arstide poolt välja eelkõige depressiooni ja ärevuse raviks. Levinumad rohud, mida väärkasutatakse, on Valium ja Xanax. (Johnston, *et al.*, 2011, pp. 30-32)

Erinevate ravimite ebaseaduslik kasutamine viitab kehvale akadeemilisele sooritusele ning ka muudele probleemidele, nagu näiteks teiste narkootikumide tarvitamine ja probleemid vaimse tervisega. Enamus stimulantidest (amfetamiinist tuletatud) retseptiravimeid, mis tarvitatakse ilma arsti ettekirjutuseta, on ADHD ehk aktiivsus-tähelepanuhäire raviks (Ritalin). Inimesed, kellele on teatud haiguse ravimiseks välja kirjutatud retseptiravimid, võivad neid ebaseaduslikult müüa edasi teistele ja mõned inimesed jätavad arstile sihilikult vale mulje oma sümptomitest. Sellisel viisil toimides võivad inimesed saada ligipääsu ravimitele, mida nad reaalsuses ei vaja ehk siis omandavad need ebaseaduslikult selle jaoks, et neid ise kasutada või teistele müüa. (DuPont, 2010, p. 128)

Amfetamiin

Amfetamiin on sünteetiline aine, mis esineb peamiselt valget värvi kristallilise pulbri kujul. Amfetamiini tarvitatakse alla neelates, sisse hingates ja harvemini süstides. Ainet tarvitades esineb eufooria, suurenenud enesekindlus ja energia. Aine mõju kahanedes tunnevad tarvitajad ärritust, depressiooni, ärevust ja letargiat. Tarvitajad satuvad ainest kiirelt sõltuvusse ning hakkavad ainet tarvitama tihedamalt ja keha kohanemuse tõttu aina suuremate annustena. Amfetamiini regulaarne tarvitamine tekitab käitumisprobleeme: rahutus, kaootilisus, paranoia, impulsiivsus ja vägivaldsus. (EMCDDA, 2011)

Amfetamiini tarvitamise ajal tõuseb südamelöökide arv ja vererõhk, mis võib viia pöördumatu kahjustuseni aju veresoones, mis omakorda võib viia insultide tekkeni. Samuti tekitab amfetamiin hingamisteede kahjustusi ja ebaregulaarset südamerütmi. Amfetamiini tarvitajatel on suurem oht sattuda õnnetustesse, kuna aine tarvitamine põhjustab ohjeldamatut erutust millele järgneb kurnatus ja unetus. Veenisisene tarvitamine võib viia raske antisotsiaalsuseni ja psühhootiliste episoodideni. Amfetamiini pikaajaline kuritarvitamine viib püsivate ja ravimatute ajukahjustusteni. (Freye, 2009, p. 115)

Amfetamiini tarvitajatel on erinevate uuringute käigus täheldatud ka suuremat skisofreenia-laadsete psühhooside teket. Üldjuhul kaovad sümptomid kuu aja jooksul peale tarvitamise lõpetamist, kuid leidub juhtumeid, kus amfetamiini tarvitajal on esinenud järjepidevaid psühhoosi hoogusid kuus kuud peale tarvitamise lõpetamist. Etioloogilised ja patogeneensed põhjused amfetamiinist põhjustatud psühhoosi puhul on ebaselged. Amfetamiinist tulenevate kognitiivsete kahjustuste ja psühhooside tõttu seostatakse amfetamiini tarvitamist kuritegevuse ja vägivaldse käitumisega. (Liu, *et al.*, 2017, p. 15)

MDMA ehk *ecstasy*

MDMA ehk *ecstasy* on amfetamiini analoogaine, mida üldjuhul seostatakse ainetega nagu kokaiin ja amfetamiin. *Ecstasy* kuulub nende ainete hulka, mille nimetus inglise keeles on *club-drug* ehk klubinarkootikum. Puhas MDMA on valge kristalliline pulber. *Ecstasy*'t levitatakse tavaliselt tableti, kapsli või pulbri kujul. MDMA tootjad kasutavad tablettidel tuntud brändide nimesid ja logosid selleks, et erineda teiste kaubitsejate toodetest. Ainet tarvitatakse peamiselt alla neelates või ninna tõmmates. (Freye, 2009, pp. 143, 151)

MDMA tarvitamisel tekib eufooria, suurenenud suhtlemisvajadus ja eneseteadlikkus, ärevus, külmatunne, unetus ning janutunde suurenemine. Ainet tarvitades tõuseb vererõhk ja südame löögisagedus. Üks suuremaid probleeme erinevate narkootiliste ainetega on asjaolu, et kunagi ei ole võimalik täpselt teada, mis aineid veel tabletis, kapslis või pulbris on. Ainesse võib olla segatud amfetamiin või muud tundmatud ained ning *ecstasy*'t saab lahjendada ükskõik milliste teiste ravimitega, mis on tableti, kapsli või pulbri kujul. Sellega tekib lisaohtravitajale, kes juba niigi tarvitab toksilist ainet. Lisaks tarvitatakse ainet väga vastutustundetult, segades seda alkoholiga. (Freye, 2009, pp. 143, 154)

LSD

Lüsergiid ehk LSD on poolsünteetiline hallutsinogeen, mis on teadaolevatest narkootikumidest üks tugevamaid. LSD-d müüakse tavaliselt ruudukujulisse paberisse

immutatuna, harvem esineb aine tableti või kapsli kujul. Ainet tarvitatakse oralselt. Paberil olevad doosid asetatakse keele peale ning aine imendub organismi. Esialgu esinevad tarvitajal füüsilised sümptomid nagu laienenud pupillid, kerge hüpertensioon ja harva ka kõrgeenenud kehatemperatuur. LSD tarvitamise peamine tunnus on visuaalsete häirete esinemine (hallutsinatsioonid). LSD tarvitajal võib tekkida ka paanikareaktsioon, mis võib vajada meditsiinilist sekkumist. Paanikareaktsioonist taastatakse üldjuhul paari tunni jooksul, kuid hallutsinatsioonid võivad esineda kuni 48 tundi ja psühhootiline seisund võib kesta 3-4 päeva. LSD mõju oleneb suuresti tarvitaja vaimsest seisundist ja tema ümbruskonnast. (EMCDDA, 2013a)

Inhalandid

Inhalandid on lenduvad ained, mis tekitavad keemilisi aure. Neid aineid hingatakse sisse selleks, et saada psühhootiliseid või hallutsinogeenseid meeleseisundeid. Termin „inhalant“ hõlmab endas suurel hulgal kemikaale, millel võivad olla erinevad farmakoloogilised mõjud ning mida võib leida paljudes erinevates toodetes. Need on lihtsasti kättesaadavad, odavad ja peamiselt lahustid, mida kasutatakse majapidamises või tööstuses. Nende hulka kuuluvad värvivedeldajates, värvieemaldajates, bensiinis, liimides, aerosoolides, korrektorites ja markerites leiduvad ained. (Volkow, 2012, p. 1)

Üldiselt inhalantide kuritarvitajatel eelistusi ei ole ja nad kasutavad valimatult erinevaid ettejuhtuvaid ning kättesaadavaid aineid. Inhalante tarvitatakse peamiselt sisse hingates, aerosoolide ninna või suhu laskmise teel. Antud ainete mõju on väga kiire, kuna sisse hingatud kemikaalid liiguvad läbi kopsude koheselt vereringesse. Tarvitajad tunnevad alkoholi tarvitamisele sarnanevaid füsioloogilisi tunnuseid: ebaselge kõne, koordinatsioonihäired, eufooria ja peeringlus. Olenevalt ainest võivad tarvitajad kogeda ka hallutsinatsioone ja meelepeteid. Aimest saadud joove kestab vaid paar minutit, seega tarvitajad tõmbavad ainet sisse järjepidevalt mitmete tundide jooksul, mis omakorda on tervisele ülimalt ohtlik tegevus, sest sellega võib kaasneda teadvuse kaotus ja isegi surm. (Volkow, 2012, p. 2)

Venemaal läbi viidud uuringust selgus, et 2892st õpilasest vanuses 12-17 eluaastat 6,1% poistest ja 3,5% tüdrukutest oli elu jooksul tarvitanud inhalante. Poistest 2,5% ja tüdrukutest 1,0% tarvitasid inhalante mitu korda nädalas. Inhalantide tarvitajate puhul täheldati ka keskmisest rohkem depressiooni, post-traumaatilist stressi, funktsioonihäireid ja vähenenud akadeemilist motivatsiooni. Samuti oli inhalantide tarvitajate seas ka kanepi, alkoholi ja teiste ainete tarvitamisega seotud probleeme. (Koposov, *et al.*, 2018, pp. 711-712)

Kokaiin

Kokaiini müüakse tavaliselt valget värvi pulbrina, mida tarvitatakse peamiselt sisse hingamise teel ning harvem esineb aine süstimist. Tarvitamisel esineb kiirenenud hingamis- ja pulsisagedus ning kõrgeenenud vererõhk. Tarvitajal väheneb unevajadus, tekib eufooria ja entusiasmi ning vähenevad depressiivsed tunded. Peale aine mõju kahanemist võib tarvitajal tekkida depressiooni laadne seisund, mis kestab mitmeid päevi. Selle tagajärjel tekib tarvitajal aina suurem vajadus ainet edasi manustada. Kokaiini puhul esineb enim üledoosist tingitud surmasid, sest aine võib tekitada tugevaid krampe, mis vajavad kiiret meditsiinilist sekkumist. Euroopa uimastiprobleemide 2019. aasta aruandest selgub, et Euroopa kokaiiniturg on tõusutrendis, kuna turustatakse aina puhtamat ainet ning kasutusele on võetud erinevad infotehnoloogialahendused (krüptoturul, krüptovaluuta ja sotsiaalmeedia). (Freye, 2009, pp. 58, 61, 65; EMCDDA, 2019a, lk 14)

1.2. Narkootiliste ainete tarvitamise põhjused ja võimalikud tagajärjed

Kahekümne aasta jooksul on järjest kasvanud 15-16. aastaste kooliõpilaste osakaal, kes vähemalt korra elus on tarvitanud mõnda narkootilist ainet. 2015. aastal läbi viidud ESPAD uuringust selgus, et Eestis on narkootikumide tarvitanud 38% uuritavatest. Sealhulgas on keelatud aineid tarvitanud 38% tüdrukutest ja 39% poistest. Läbi aastate ei ole narkootikumide tarvitajate osakaal palju muutunud, samas kui tüdrukute hulgas on see järjepidevalt kasvanud (2007. aastal 23% ja 2011. aastal 27%). Sarnane uuring on läbi viidud ka Soomes,

kus 2019. aastal oli narkootikumide tarvitanud Uusimaa keskkoolide 10. ja 11. klassi õpilastest 21,3%, sealhulgas 25,8% poistest ja 18% tüdrukutest. 30. päeva jooksul oli narkootilisi aineid tarvitanud 9,2% vastanutest. (Vorobjov, 2016, lk 14-16; THL, 2020)

Enamus kooliealistel noortel on esmane kokkupuude narkootikumidega koolis käimise perioodil. Paljude õpilaste hinnangul ei ole narkootikumide kättesaadavus raskendatud, sest tänapäeval on narkootikumide käitlemine muutunud lihtsamaks maailma digitaliseerumise tõttu. Nagu enamus noorte maailmast, on ka illegaalsed tegevused (sealhulgas narkootikumide ostmise ja müümine) üle kandunud interneti. Üldjuhul proovitakse esialgu alkoholi ja tubakat ning sealt edasi liigutakse narkootikumide tarvitamisele. $\frac{3}{4}$ noortest, kes on tarvitanud narkootikume, on seda teinud enne 18. aastaseks saamist. (Robson, 2009, p. 3; Ubaleht, 2019)

Narkootikumide tarvitamisele tõukavaid põhjuseid on erinevaid. Narkomaania levikut soodustavad sotsiaalsed probleemid nagu vaesus, vähene tervisealane teadlikkus ja sellest tulenev riskikäitumine. Oluline riskifaktor on vaba aja veetmise võimaluste puudumine, mille tagajärjel võivad noored hakata huvi tundma narkootikumide vastu. Teismeeas noori köidab sageli kõik, mis on põnev ja salapärane. Keelatud ained on aina lihtsamini kättesaadavad ning järjest enam noori proovib neid selleks, et kogeda midagi uut ja huvitavat. Samuti mõjutab noori paljuski eakaaslaste heakskiit ning mõnedes sõprade ringides tekib surve tarvitada narkootikume, sest sõbrad tarvitavad neid. (Terviseinfo, 2020)

Võimalikud narkootikumide tarvitamise põhjused noorte seas on muuhulgas isiklike probleemidega toimetulek ja meelelahutuse otsimine. Narkootikumid võivad lühiajaliselt noore enesehinnangut tõsta ja sellisest emotsionaalsest dopingust võib tekkida sõltuvus. Isiklikul tasandil on kuni 25-aastaste noorte seas narkootikumide tarbimise põhjusteks, lisaks uudishimule ja eakaaslaste eeskujule, pere- ja turvatunde puudumine, emotsionaalse läheduse defitsiit, soov põgeneda probleemide eest ning puudulik arusaam narkootikumidest. Ühiskondlikul tasandil on tähtsamateks põhjusteks narkootikumide kättesaadavus, olukorda mõjutada saavate inimeste (õpetajate, ametnike) ebapiisav pädevus probleemi käsitlemisel ning haridussüsteemi orienteeritus stabiilsete isikuomaduste ja keskendumisvõimega õpilastele. (Terviseinfo, 2020)

2016. aastal viidi läbi uuring 11-16. aastaste noorte seas kahekümne viies erinevas Euroopa riigis. Uuringu tulemustest selgus, et noored, kes tarvitavad alkoholi, puutuvad rohkem kokku ka narkootikumidega. Samuti on seostatud narkootikumide tarvitamist erinevate psüühikahäiretega nagu näiteks ärevus ja depressioon. Tihtipeale tarvitatakse narkootikume ja alkoholi koos, mis hõlmab endas tunduvalt suuremat terviseriski. Ainete segatarvitamine tekitab kehas keemilisi reaktsioone, mis võivad olla tarvitajale letaalsed. (Göbel, *et al.*, 2016, p. 1133; Public Health Agency, 2019, pp. 3-4)

2017/2018 aastal läbi viidud Eesti kooliõpilaste tervisekäitumise uuringust selgus, et õpilased, kes on tarvitanud kanepit, on vähem rahul oma eluga, õppeedukusega ja/või neil on keeruline rääkida oma probleemidest vanematega. Kanepi tarvitamine on tihedalt seotud teiste uimastite tarvitamisega: kanepit tarvitanute hulgas on viis korda rohkem suitsetajaid, kaheksa korda rohkem iganädalaselt alkoholitavitajaid ja seitse korda rohkem õpilasi, kes on olnud purjus. (Oja, *et al.*, 2019, lk 117)

Narkootikumide tarvitamise üks põhjuseid võib olla ka keelatud ainete kergem kättesaadavus. Soomes 2019. aastal läbiviidud kooli terviseuuringust selgus, et Uusimaa piirkonna 10-11. klasside õpilastest hindas 63,5% narkootikumide kättesaadavust oma kodukohas lihtsaks. Nii Eestis kui ka mujal maailmas on narkootikumide turg liikumas tänavalt veebikeskkonda ja pimevõrku (*dark web*). Narkootikumide saamiseks ei ole vaja minna tänavale ja isiklikult tunda kedagi, kes narkootikume müüb, vaid võib tellida aine internetist ning see saadetakse tellijale postiga. (THL, 2020; Tervise Arengu Instituut, 2018, lk 1)

1.3. Narkootikumide alane ennetustöö

Sõltuvuse väljakujunemine algab tihtipeale narkootilise aine proovimisega, millele võib järgneda narkootikumi tarvitamine, seejärel kuritarvitamine ning sõltuvus. Narkootikumidega seotud juhtumite puhul on oluline teada, millise narkootikumide tarvitamise astmega on tegemist, kuna sekkumine on igal astmel erinev. Narkootikumide alaseid ennetusloenguid tehakse tänapäeval aina vähem, kuna teaduslikud uuringud on

näidanud, et siiaaani koolides tehtav loengutepõhine ennetustöö ei ole efektiivne ning võib noortele omada vastupidist mõju. Tervise Ameti Instituut on kokku pannud uimastite-alase juhise koolidele, et koolid oleks võimelised ise teatud määral ennetustööd tegema ning probleemsete noorte märkamise oleks lihtsam. (Streimann & Pertel, 2015, lk 7; Abel-Ollo, 2019)

Efektiivne narkootikumide vastane ennetustöö algab lapsevanemast. Vastavalt Rahvusvahelisele Ennetusstandardile peaks lapsevanemaid koolitama juba last oodates. Lastevanemate koolitamine ekspertide poolt suurendab perekonna ühtehoidvust, positiivse distsipliini rakendamise oskust ning õpetab, kuidas olla lapsele eeskujuks. Samuti tuleb aidata noorukit, kellel on probleemid vaimse tervisega (ärevus, depressioon) selleks, et noor ei pöörduks oma probleemide lahendamiseks narkootikumide poole. (UNODC & WHO, 2018, pp. 18-20)

Eesti uimastitarvitamise vähendamise poliitika valges raamatus tuuakse välja, et lapsevanemaid tuleks süstemaatiliselt arendada eri taseme ja spetsiifikaga vanemaharidusprogrammide kaudu. Teaduspõhine programm „Imelised Aastad“ on siiaaani olnud kõige tulemuslikum. Programmi käigus õpetatakse lapsevanematele, kuidas seada piire ning kuidas end kehtestada vägivalda kasutamata. Lapsevanemaid koolitatakse reegleid, tunnustamist, rutiini ja stiimuleid kasutama. Pikas perspektiivis väheneb noorte agressiivne ning antisotsiaalne käitumine, narkootikumide tarvitamine ning koolist väljalangemine. Eestis viiakse läbi mitmeid erinevaid programme lapsevanematele, kuid lapsevanemaid on vaja programmide olemasolust ja võimalustest teavitada. Tihtipeale võtavad koolitustest ja programmidest osa teadlikumad lapsevanemad, kes on aktiivsed ise infot ja teenuseid otsima. (Rajaver, 2014, lk 22-23; Siseministerium, 2019, lk 24-25)

Koolis tehtava ennetustöö eelduseks on õppejõudude harimine antud teemal. Loengupõhised ennetustaktikad ei ole efektiivsed. Selle asemel peaks õppejõud kaasama õpilasi interaktiivsetesse tegevustesse, kus nad saavad õppida, kuidas tegeleda elus ettetulevate probleemidega tervislikul ja turvalisel moel. Ekspertide hinnangul ei arenda praegune Eesti haridussüsteem piisavalt noorte oskuseid elus hakkama saada. Ebatõhusaid tegevusi rakendatakse Eesti koolides endiselt suures mahus (nt endiste tarvitajate kutsumine loenguid

pidama, hirmutamine ja šokeerimine). Ebakvaliteetsetest tegevustest lahti saamiseks võib olla abi riiklike kvaliteedistandardite kehtestamisest. (UNODC & WHO, 2018, pp. 18-20; Siseministerium, 2019, lk 26-27)

Norras läbi viidud uuringust selgus, et noored, kelle vanemad on teadlikud nende tegevustest, tegelesid aktiivselt spordiga ning kes arvasid, et ka minimaalne annus kanepit on ohtlik, keeldusid rohkem kanepi proovimisest. Noorte teadlikkuse tõstmine kanepiga seotud terviseriskidest võib oluliselt vähendada nende vastuvõtlikust narkootikumide tarvitamiseks. Lastevanemate ennetuslikud strateegiad ja lähedased lapse ja lapsevanema omavahelised suhted aitavad positiivselt ennetada narkootikumide tarvitamist. Samuti on narkootikumidega seotud probleemid ennetatavad, kui noortel on teave ja oskused, neid ümbritseb toetav psühhosotsiaalne keskkond ning neil on võimalus teha tervist toetavaid teadlikke valikuid, sest siis hoolivad nad suurema tõenäosusega oma tervisest. (Burdzovic & Bretteville-Jensen, 2017, p. 1979; Streimann & Pertel, 2015, lk 11)

Narkootikumide tarvitamise ennetamiseks ja probleemide väljaselgitamiseks on võimalus koolides rakendada kontrollmeetmeid. Kuna seadusest tulenevat võimalust õpilaste peal põhjendamatuid lauskontrolle läbi viia ei ole, tuleks rakendada alternatiivseid meetmeid, et välja selgitada koolides narkootikumide tarvitamise probleem. Üks variantidest on läbi viia reovee analüüse, mille käigus saab tuvastada erinevad narkootilisi aineid. Samuti on võimalus koolides läbi viia kiirteste, mis näitavad probleemi olemasolu. Kiirtestimise puhul saab pindadelt võtta erinevaid proove, mis näitavad, kas ruumis on viibinud keegi, kellel on olnud narkootikumidega kokkupuude. Ühtegi õpilast kiirtestimise käigus ei kontrollita, kuid teste viiakse läbi õpilaste ees selleks, et õpilased saaks aru, et on võimalik vahele jääda. Testide tegemine koolides võib anda noorele julguse keelduda narkootikumide tarvitamisest. Praegusel hetkel on testide läbiviimine võimalik vaid juhul, kui kool selleks ise soovi avaldab. (Kuznetsov, 2018; Tilk, 2013)

2. EMPIIRILINE UURING

Empiiriline uurimus hõlmab endas andmete kogumist ja nende analüüsi. Ankeedi koostamisel lähtuti vajalikkuse põhimõttest. Selleks, et vastused oleksid usaldusväärsed ja asjakohased on vaja välja selgitada probleemid ning konkreetsed küsimused, mis vajavad vastuseid. Samuti on oluline korrektne andmeanalüüs. Kui ankeedi küsimused ei ole otseses seoses uurimisküsimuste ja uurimistöö teoreetilise sisuga, ei ole põhjust neid koguda. Seega lähtuti ankeetküsitluse koostamisel käesoleva töö sissejuhatuses välja toodud uurimisküsimustest ja -ülesannetest ning teooria osas väljatoodust. (Albers, 2017, p. 220)

2.1. Uuringu läbiviimise protsess, metoodika ja valim

Käesoleva lõputöö uurimismeetodiks oli kvalitatiivne uuring, kus õpilased said anonüümselt täita autori poolt koostatud ankeetküsitluse (Lisa 1). Töö autor valis kvalitatiivse uurimismeetodi, kuna kvalitatiivse uurimise käigus saab ankeedile saadud vastuseid süviti analüüsida. Samuti saavad küsitlusele vastajad väljendada enda arvamust anonüümselt, mis annab autorile kindluse vastuste õigsuses. Kvalitatiivne uurimus annab autorile võimaluse kajastada vastajate arvamusi ja hinnanguid vahetult. Ankeedid esitati paber kandjal õppejuhtidele, kes omakorda jagasid vajaliku koguse klassijuhatajatele. Klassijuhatajatel oli võimalus küsitlust läbi viia ajavahemikus 16.12.2019-31.01.2020. Mõlema kooli 10. ja 11. klasside õpilased vastasid iseseisvalt küsimustikule ning anonüümsuse tagamiseks anti koolidele kaasa ümbrikud, kuhu õpilased said täidetud ankeedid panna.

Valimiks osutus Tartu Tamme Gümnaasium ja Kristjan Jaak Petersoni Gümnaasium, kuna koolid asuvad erinevates linnaosades. Tamme Gümnaasium asub Veeriku linnaosas ja Kristjan Jaak Petersoni Gümnaasium asub Annelinna linnaosas. Valim annab üldisema tulemuse, sest koolid ei asu samas piirkonnas. Kristjan Jaak Petersoni koolis käib kõige rohkem õpilasi ning Tamme Gümnaasium on õpilaste arvult neljandal kohal. Lõputöö autor soovis suurendada valimit teiste gümnaasiumite kaasamisega uuringusse, kuid koolid ei olnud koostööks valmis. Valituks osutusid just 16-17. aastased noored, kuna uuringud on

näidanud, et narkootilisi aineid proovitakse esmakordselt enne 18. aastaseks saamist (Robson, 2009, p. 3).

Tartu Kristjan Jaak Petersoni koolist vastas ankeedile 348 õpilast ning Tamme Gümnaasiumist vastas 150 õpilast. Kokku oli valimis 498 õpilast. Vastatud ankeetidest eraldati 27 ankeeti, kuna vastaja vanus ei mahtunud töö parameetritesse või ei olnud ankeet täidetud piisavas ulatuses (oli jäetud küsimustele vastamata või vastuste asemel oli ankeet soditud). Saadud valim moodustas 25% Tartu linna 16-17. aastaste gümnaasistide hulgast.

Ankeet koosnes 19st valikvastustega küsimusest ning selle täitmine võttis aega ligikaudu 10 minutit. Teatud küsimuste puhul paluti õpilastel oma valikut lühidalt põhjendada. Esimene osa sisaldas üldiseid andmeid vanuse ja soo kohta. Teine osa sisaldas küsimusi narkootikumide tarvitamise, kättesaadavuse ja tarvitamise põhjuste kohta. Samuti oli õpilastel võimalus anda enda hinnang narkootikumide alasele ennetustööle. Ankeet koostati selliselt, et narkootikumidega kokku puutunud ja narkootikumidega mitte kokku puutunud õpilastel läheks vastamise peale sama kaua aega. Sellega välditi klassisisiselt kaasõpilaste hukkamõistu ja tagati anonüümsus neile, kes tarvitavad narkootikume. Ankeedid esitati õpilastele paber kandjal, kuna õppejuhtide sõnul ei vasta õpilased e-keskkonnas küsimustikele vajalikus mahus.

Ankeetküsitlus koostati tekstitöötlustarkvaraga MS Word ning küsitluse andmeid süstematiseeriti ja tabelid ning diagrammid koostati tabelarvutus- ja tabelitöötlusprogrammiga MS Excel.

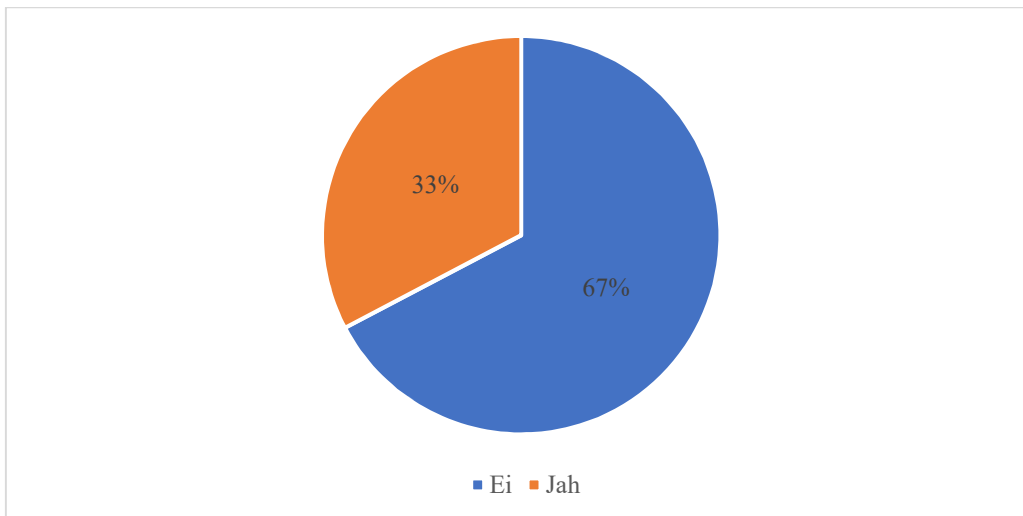
Tabel 1. Valimi sotsiaaldemograafiline ülevaade (autori koostatud)

Kool	Vanus		Sugu	
	16a.	17a.	Mees:	Naine:
Tartu Kristjan Jaak Petersoni Gümnaasium	164	158	136	186
Tartu Tamme Gümnaasium	119	30	65	84
Kokku:	283	188	201	270
Valim:				471

Tuginedes 2019/2020 õppeaasta statistikale, käis Tartu linna gümnaasiumites kokku 1891 16-17. aastast gümnasisti (Tartu, 2020). Töö autor kasutas valimi mahu kalkulaatorit, et välja arvutada ankeetide arv, mille puhul oli töö tulemus üldistatav ja usaldusväärne. Selleks, et käesolev töö oleks piisavalt põhjalik, et teha asjakohaseid järeldusi, oli autoril vajalik saada 319 ankeeti. Lõpliku valimi moodustas 498 õpilast, nende poolt vastatud ankeetidest 471 olid töös kasutatavad. Seega oli autori jaoks tulemus piisav, et teha usaldusväärseid järeldusi.

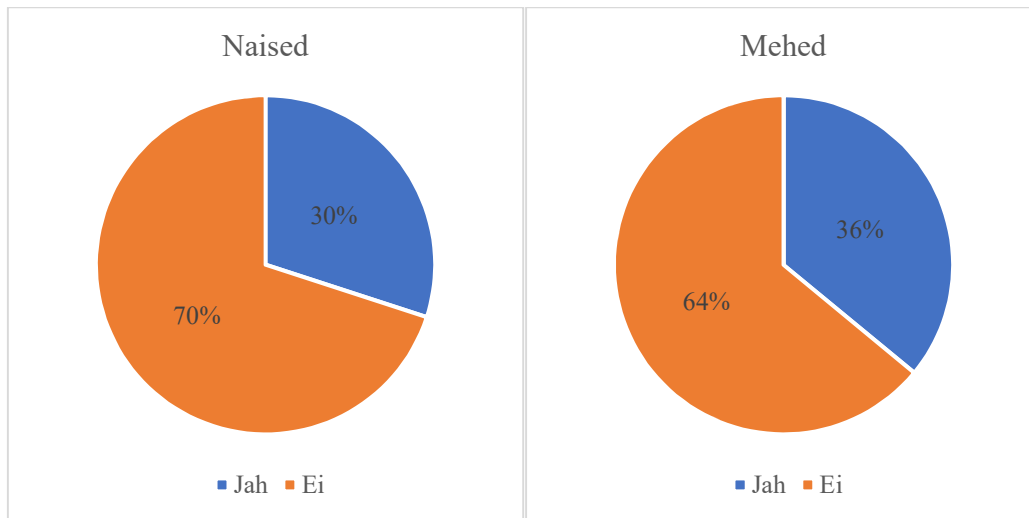
2.2. Ankeetküsitluse andmete analüüs

Selles peatükis analüüsib autor ankeetküsitluse tulemusi. Andmed tuuakse välja üldise valimi põhjal, kuna kooliti eraldi analüüsimine ei annaks vajalikku ülevaadet ning lõputöö autor ei soovi koole stigmatiseerida. Ühe küsimuse puhul tuuakse välja ka erinevused meeste ja naiste vahel. Analüüsitakse iga ankeedis välja toodud küsimust nende paiknemise järjekorras.

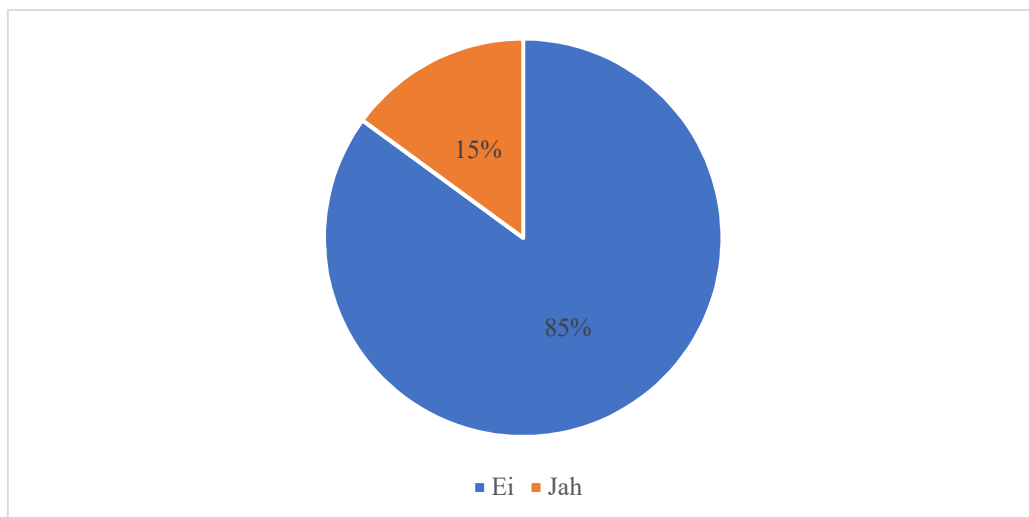
Joonis 1. Narkootikumide tarvitamine Tamme Gümnaasiumis ja Kristjan Jaak Petersoni Gümnaasiumis (autori koostatud)

Joonisel 1 on välja toodud kõikide ankeedile vastanute vastus küsimusele „Kas Sa oled kunagi tarvitanud narkootikume?“ Jooniselt nähtub, et 33% vastanutest on vähemalt korra oma elus proovinud narkootilisi aineid. Sealhulgas 67% ei ole kordagi narkootikume proovinud. Käesolevas töös lk 15 on välja toodud, et 2015. aastal läbi viidud ESPAD uuringus (Vorobjov, 2016, lk 14) oli narkootilisi aineid oli tarvitanud 38% vastanutest, seega on näha, et Tartu Tamme Gümnaasiumis ja Kristjan Jaak Petersoni Gümnaasiumis on narkootikume proovinud õpilaste osakaal väiksem.

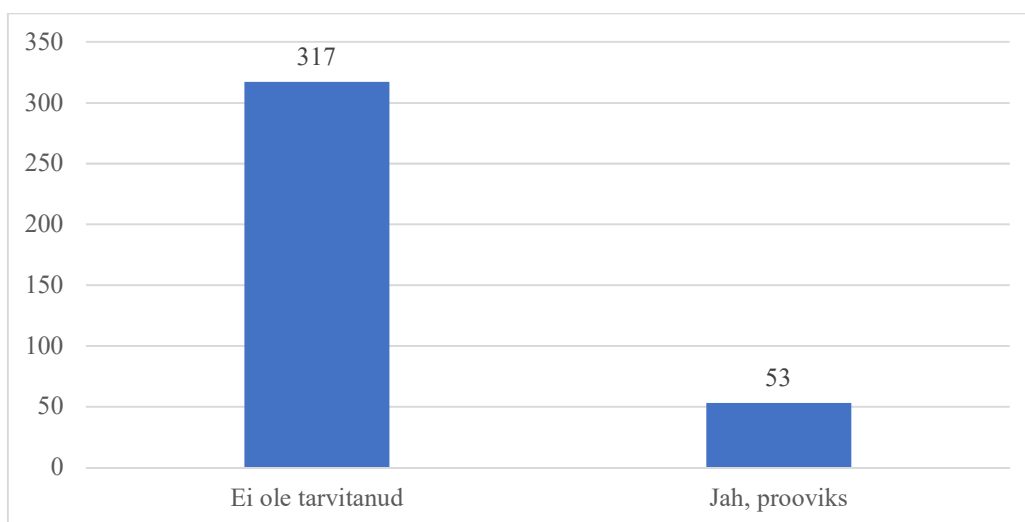
Joonis 2. Narkootikumide tarvitamine soolises lõikes (autori koostatud)

Joonistelt 2 nähtub, et meeste ja naiste vaheline erinevus narkootikumide tarvitamise osas on 6%. Tulemused on kooskõlas teorias lk 15-16 väljatooduga, mille kohaselt 2015. aasta ESPAD uuringus (Vorobjov, 2016, lk 16) ei täheldatud samuti erilisi erinevuseid naiste ja meeste vahel - meestest oli vähemalt kord elus narkootikume proovinud 39% ja naistest 38%. Seega ei saa väita, et üks sugu tarvitab narkootikume oluliselt rohkem kui teine.

Joonis 3. Potentsiaalne narkootikumide tarvitamine noorte seas (autori koostatud)

Autor lisas ankeeti küsimuse: „Kui keegi pakuks Sulle narkootikume, kas prooviksid?“ selleks, et välja selgitada noorte hinnangud tulevikus narkootikumide tarvitamise osas. Joonisel 3 selgub, et narkootikume tarvitaks 15% vastanutest, kui keegi neile seda pakuks. Neli õpilast lisas ka vastuse juurde „oleneb mida pakutakse“. Tulemus näitab autori arvates, et õpilastel ei ole vajalikke sotsiaalseid oskuseid keeldumaks narkootikumide tarvitamisest, sest olenemata aimest kujutavad nad kõik noorele ja täielikult välja arenemata ajule ohtu. Selline tulemus seostub käesoleva töö lk 19 välja toodud teooriaga, et narkootikumidega seotud probleemid on ennetatavad – kui õpilastel on teave ja oskused, neid ümbritseb toetav ning kindlatel väärtustel põhinev psühhosotsiaalne keskkond ning neil on võimalus teha tervist toetavaid teadlikke valikuid, siis hoolivad nad suurema tõenäosusega oma tervisest (Streimann & Pertel, 2015, lk 11).

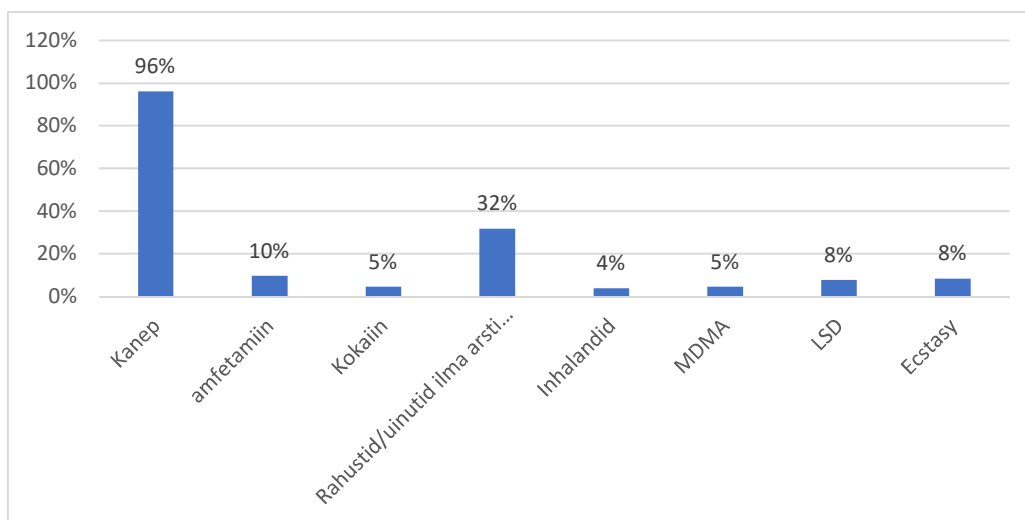

Joonis 4. Potentsiaalne narkootikumide tarvitamine noorte seas, kes pole varem narkootikume tarvitanud (autori koostatud)

Joonisel 4 on välja toodud õpilased, kes ei ole kordagi elu jooksul narkootilisi aineid tarvitanud, kuid 17% neist sooviksid võimalusel proovida. See jällegi näitab autori hinnangul, et õpilastel ei ole sotsiaalseid oskuseid, et keelduda narkootikumide tarvitamisest.

Tartu Tamme Gümnaasiumist ja Kristjan Jaak Petersoni Gümnaasiumist vastas 154 õpilast, et nad on narkootikume oma elu jooksul tarvitanud. Neist 32% on narkootikume vaid ühe korra proovinud ja 27% on tarvitanud nii palju kordi, et ei oska numbrit öelda. Ankeetküsitluses

oli ka palutud õpilastel võimalusel välja tuua konkreetne number, mitu korda nad on narkootikume tarvitanud. Keskmiselt on 16-17. aastaste koolinoorte seas keelatud aineid tarvitatud 4,5 korda. Autori hinnangul tarvitatakse narkootikume 16-17. aastaste noorte seas liiga palju, sest nagu on välja toodud käesolevas töös lk 17, võib korduv tarvitamine kergesti viia sõltuvuse tekkeni (Streimann & Pertel, 2015, lk 7).

Joonis 5. Narkootilised ained, mida noored tarvitavad (autori koostatud)

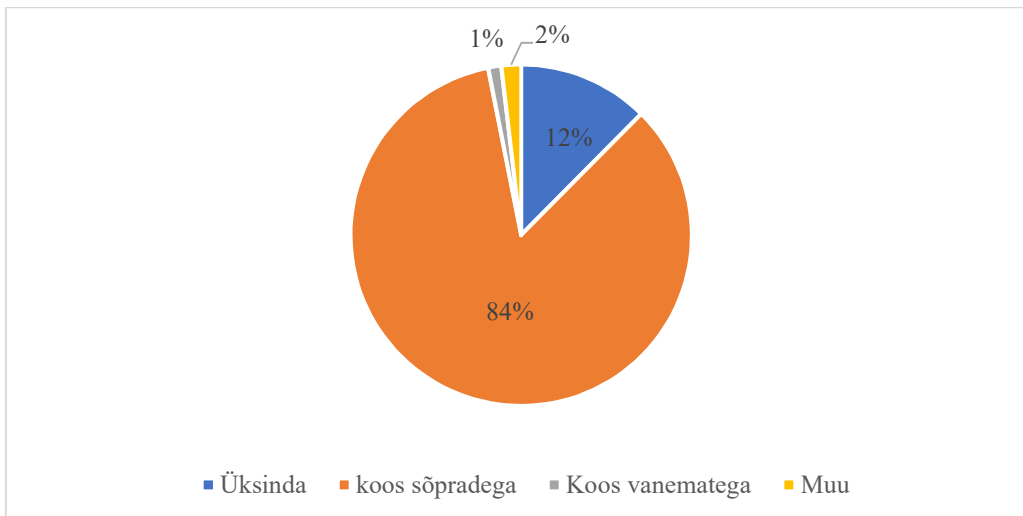
Noorte seas on kõige levinum narkootiline aine kanep (joonis 5). Narkootikume vähemalt kord elus tarvitanud õpilastest on 96% tarvitanud kanepit. Autori arvates on see tingitud kanepi üleüldisest populaarsusest ning vähestest teadmistest kanepi ohtude kohta. Siinkohal toob töö autor välja võimaliku põhjusena käesolevas töös lk 10 väljatoodud arutelud kanepi legaliseerimise üle ning positiivse meediakajastuse mõju noortele (ERR, 2019). Kuigi Eestis kanepit ei ole legaliseeritud, võib noortele pidevatest aruteludest ja meediakajastusest jääda arusaam, et kanep on ohutu narkootikum.

32% vastanutest on tarvitanud rahusteid ja/või uinuteid ilma arsti korralduseta. Tõenäoliselt ei tea noored, et teisele isikule arsti poolt välja kirjutatud rahusti või uinuti võib kujutada tema tervisele ohtu ning selline tegevus on seadusega keelatud. Mitmel ankeedil oli vastaja poolt märgitud, et ei ole narkootikume tarvitanud, kuid jõudes kolmanda küsimuseni, oli ära märgitud rahustid/uinutid ilma arsti korralduseta ning esimese küsimuse vastus maha

tõmmatud ja muudetud. Ankeetidest selgus, et rahusteid- ja/või uinuteid saadakse peamiselt kas sõprade või tuttavate käest. Amfetamiini oli tarvitanud 10% vastanutest ning kokaiini 5%. Erinevaid inhalante on tarvitanud 4% vastanutest. Autor jättis ka vabavastuse variandi, mida kasutas 18 õpilast. Peamiselt toodi välja ka LSD ja MDMA (*ecstasy*) tarvitamine. LSD-d oli tarvitanud 8% vastanutest ja MDMA-d 8% vastanutest. Samuti oli kahe õpilase poolt välja toodud ketamiin ja psühhotroopse mõjuga seened.

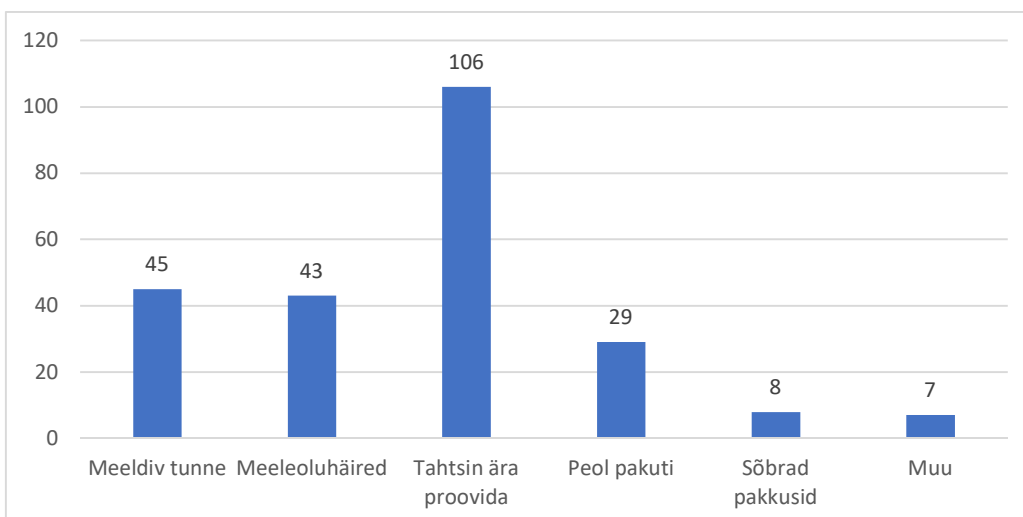
Narkootikumide tarvitamise ulatuse väljaselgitamiseks lisas autor ankeeti kaks küsimust: Kas oled narkootikume tarvitanud viimase 12 kuu/4 nädala jooksul. Samas palus autor täpsustada, mitu korda on ta 12 kuu/4 nädala jooksul narkootikume tarvitatud. Viimase aasta jooksul on narkootikume tarvitanud 471st õpilasest 110, ehk kokku 23% õpilastest. 30% õpilastest, kes vastasid antud küsimusele jaatavalt, on viimase 12 kuu jooksul tarvitanud narkootikume ühe korra, 3% kaks korda ja 5% õpilastest on tarvitanud rohkem kui viis korda.

Viimase kuu jooksul on narkootikume tarvitanud 9% õpilastest. Neist 5% on tarvitanud ühe korra ja 2% rohkem kui viis korda. Kui võrrelda saadud tulemusi käesoleva too teooria lk 16 väljatoodud naaberriigi Soome 2019. aastal läbi viidud Kooli Terviseuuringuga (THL, 2020), kus viimase 30. päeva jooksul on narkootilisi aineid tarvitanud 9,2% Uusimaa piirkonna keskkooli 10. ja 11. klassi õpilastest, on käesoleva uuringu tulemustest näha, et narkootikume tarvitamine on Tartu Tamme Gümnaasiumi ja Kristjan Jaak Petersoni Gümnaasiumi noorte seas samamoodi levinud.

Joonis 6. Kellega koos õpilased narkootikumide tarvitavad (autori koostatud)

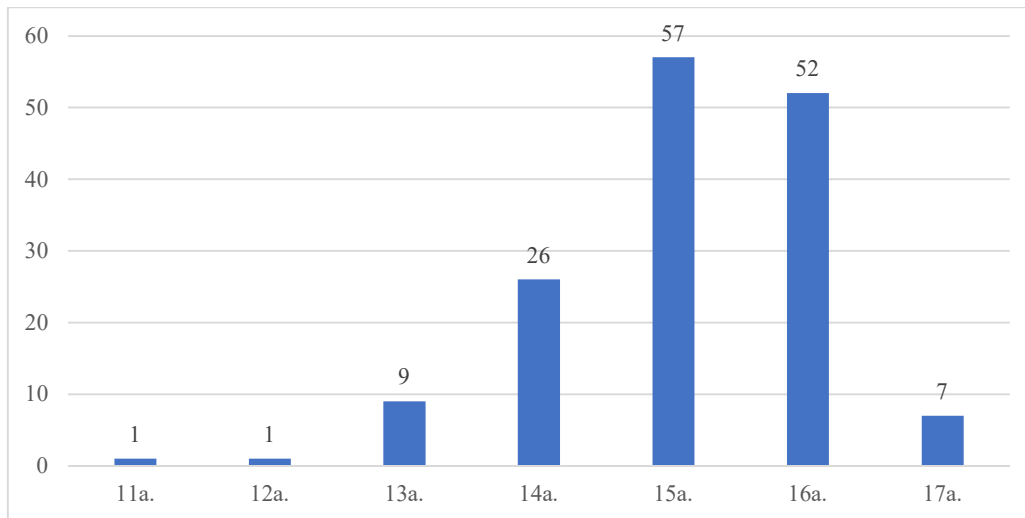
Jooniselt 6 nähtub, et noored eelistavad narkootikumide tarvitamist koos sõpradega. 84% noortest tarvitavad narkootikumide koos sõbra/sõpradega, 12% eelistab tarvitamist üksinda ning 1% koos vanematega. Autor jättis õpilastele ka vabavastuse võimaluse, millele vastas 3 õpilast. Selgitusteks toodi välja: „ühe korra koos võõraga“, „proovisin kord oma sõbraga muusikafestivalil“ ja „*you only live once*“ (eesti keeles: sa elad vaid korra).

Joonis 7. Narkootikumide tarvitamise põhjused (autori koostatud)

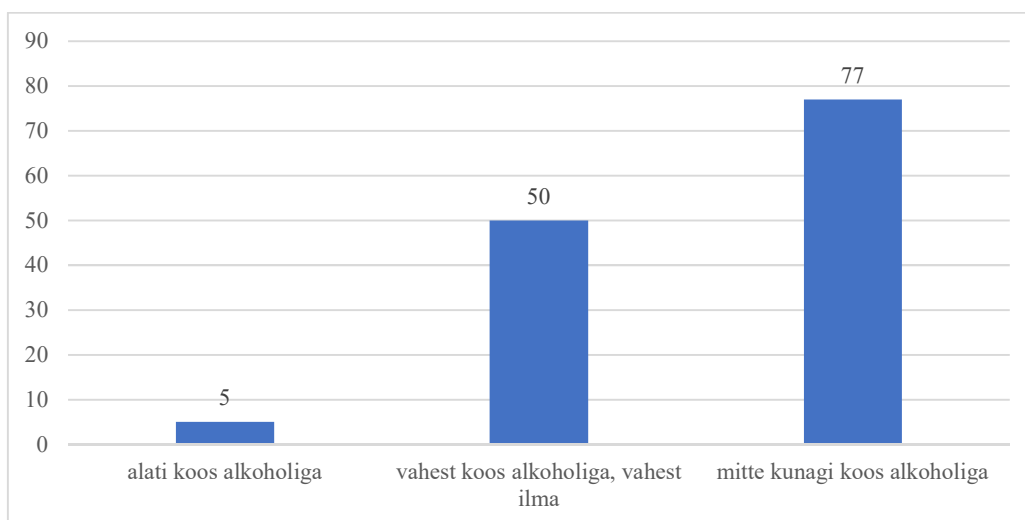
Küsimusele „Miks Sa tarvitad narkootilisi aineid?“ oli õpilastel võimalus valida mitu vastust. Joonisel 7 on välja toodud õpilaste vastused. 69% tarvitajatest vastas, et soovisid lihtsalt ära proovida, mis omakorda kinnitab teoorias lk 16 välja toodud soovi tunda mindagi põnevat ja uut. 29% vastas, et neile meeldib see tunne, mis narkootikumid tekitavad. 28% õpilastest vastas, et narkootikumide tarvitamine aitab ärevuse, depressiooni ja/või stressi vastu ning 29% õpilastele pakuti narkootikume peol. 5% vastanutest on tarvitanud narkootikume, kuna sõbrad pakkusid ning ei tahtud keelduda. Töö tulemused on kooskõlas teoreetilises osas lk 16 väljatooduga, sest noori mõjutab narkootikumide tarvitama eelkõige uudishimu ja soov eksperimenteerida. Samuti mõjutab noort sõprade heakskiit ning mõnes sõpruskonnas tekib surve tarvitada uimasteid, sest sõbrad tarvitavad neid (Terviseinfo, 2020, lk 1) ja neist keeldumine võib noore jaoks tekitada hirmu sotsiaalsest grupist väljaheitmise ees.

Seitse õpilast vastas variandiga „muu“ ning tõid välja järgnevad põhjused: „kasutasin rahusteid sõltuvuse pärast“, „huvitunde tõttu“, „poiss-sõber tarvitas ja seetõttu tarvitasin ka mina“, „narkootikumide tarvitamine on parem kui joomine“, „ma ei taha elada ja narkootikumide tarvitamine nagu leevendas“, „need aitavad magama jääda“ ja „artriidi tõttu oli mul raske magada, kuna kõikjal valutab ning siis viimase abinõuna kasutasin ühe korra“. Tulemustest joondub siiski peamise põhjusena välja noorte huvitunne keelatud ainete vastu. Rohkem kui pooled õpilased tarvitasid narkootikume lihtsalt selle pärast, et need ära proovida. 28% õpilastest tarvitavad narkootilisi aineid meeleoluhäirete leevendamiseks. Siinkohal oleks vaja uurida, mis põhjusel pöörduvad noored narkootikumide poole abi saamiseks ning miks ei pöördu pädevate tervishoiutöötajate juurde. Samuti mängib olulist rolli käesolevas töös lk 19 väljatoodud lapsevanemate oskus märgata vaimse tervise probleeme oma lapsel, sest õigeaegne sekkumine võib ära hoida edasisi probleeme. Eestis viiakse läbi mitmeid erinevaid programme lapsevanematele, mis on suunatud just vanemlike oskuste arendamisele ning oskusele lapse probleemidega tegeleda. Üks tulemuslikumaid programme on teaduspõhine koolitus „Imelised Aastad“. (Siseministerium, 2019, lk 24-25)

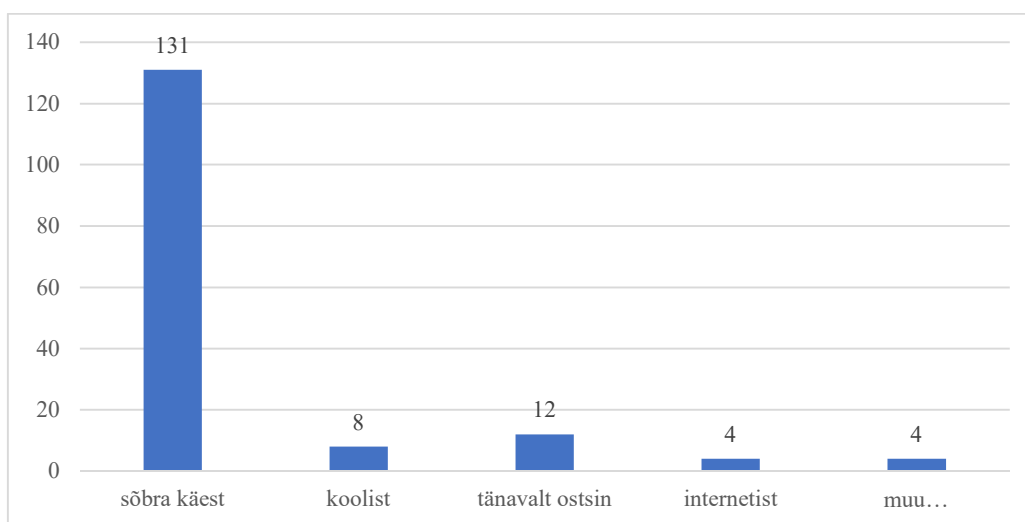
Joonis 8. Narkootikumide esmatarvitajate vanus (autori koostatud)

Autor palus ankeedis välja tuua vanuse, millal õpilane esimest korda narkootikume proovis. Joonisel 8 tõi autor välja õpilaste vastused. Kõige rohkem proovitakse narkootikume 15-16 aastaselt. Üks õpilane alustas narkootikumide tarvitamisega juba 11. aastaselt ning üks 12. aastaselt. Tulemustest on näha, et suurem huvi narkootiliste ainete vastu hakkab tekkima 13ndast eluaastast ning kestab kuni 16nda eluaastani. Tasub ära märkida, et varajases murdeas narkootikumide tarvitamist esineb vähe.

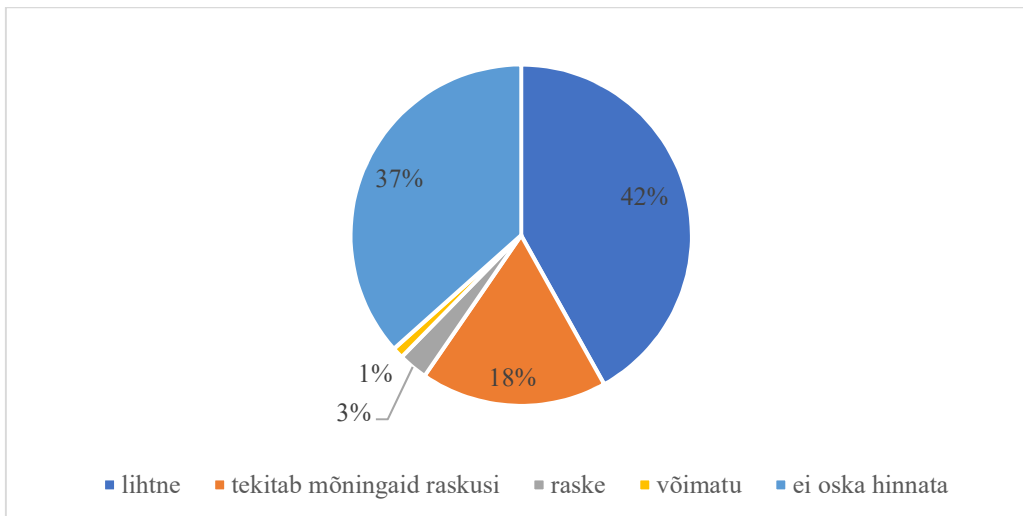
Joonis 9. Alkoholi ja narkootikumide tarvitamine üheaegselt (autori koostatud)

Autor soovis ka välja selgitada noorte hinnangud alkoholi ja narkootikumide samaaegsele tarvitamisele (joonis 9). Siinkohal joondub välja, et narkootikumide tarvitatakse üldjuhul ilma alkoholita. 58% vastanutest ei tarvita kunagi alkoholi ja narkootikumide samaaegselt. 38% tarvitab narkootikumide vahest alkoholiga vahest ilma ning 4% õpilastest tarvitab narkootikumide alati koos alkoholiga. Käesolevas töös lk 17 on autor välja toonud alkoholi ja narkootikumide segatarvitamisest tulenevad ohud.

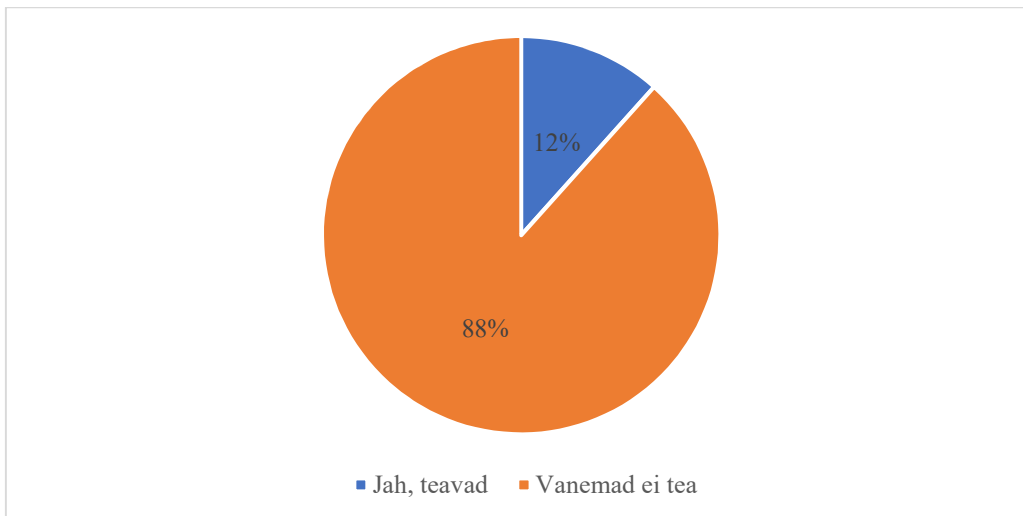
Joonis 10. Peamised kohad, kust noored saavad narkootilisi aineid (autori koostatud)

Autor palus õpilastel välja tuua peamised kohad, kust nad saavad narkootikumide (joonis 10). 85% õpilastest saab narkootilisi aineid oma sõbra käest, 5% saab neid koolist, 8% on neid ostnud tänavalt, 3% on narkootikumide ostnud internetist ning vabavastuse andis 3% vastanutest. Vabavastuste hulgas oli välja toodud: „ei ole ise ostnud“, „sõbra tuttava“, „tuttava käest“ ja „vanemate sõbra käest“. Tulemustest nähtub, et enamus õpilasi on narkootikumide saanud oma sõbra käest, mis tähendab, et tarvitajad üldjuhul teavad isikut, kes keelatud aineid müüb. Uuringu tulemuste põhjal saab efektiivsemaks muuta vestluse/ülekuulamise taktikat, sest on suur tõenäosus, et politseile narkootikumidega vahele jäänud alaealine teab isikut, kes talle keelatud ainet müüs/andis.

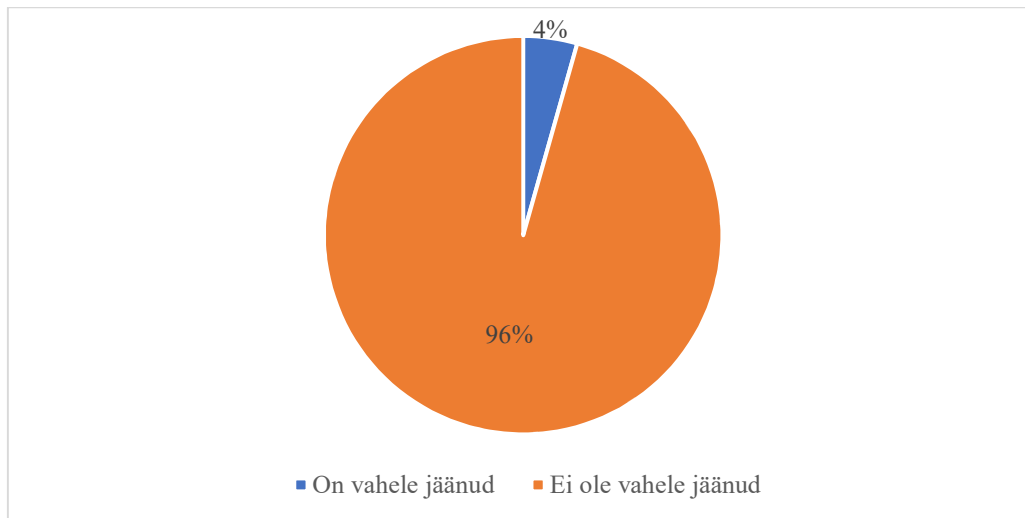
Joonis 11. Narkootikumide kättesaadavuse raskusaste õpilaste hinnangul (autori koostatud)

Ankeedis oli palutud õpilastel anda omapoolse hinnang narkootikumide kättesaadavusele. Joonisel 11 on vastused välja toodud protsentuaalselt. 37% ei oska siinkohal hinnangut anda, 42% hinnangul on narkootikumide kättesaadavus lihtne, 18% hinnangul tekitab see mõningaid raskuseid, 3% arvas, et see on raske ja 1% arvas et võimatu. Kolm õpilast täiendasid oma vastuseid järgnevalt: „kuna kõik müüvad, saavad kätte ka kõige nooremad“, „kui on tutvuseid on väga lihtne“ ja „oleneb linnast ja päevast ja kellaajast“. Noorte hinnangule tuginedes võib väita, et alaealistel on narkootikumide kätte saamine lihtne. Saadud tulemused on kooskõlas käesoleva töö teoreetilises osas lk 17 väljatoodudga. Sest Soomes 2019. aastal läbiviidud kooli terviseuuringust selgus, et Uusimaa piirkonna 10-11. klasside õpilastest hindas 63,5% narkootikumide kättesaadavust oma kodukohas lihtsaks.

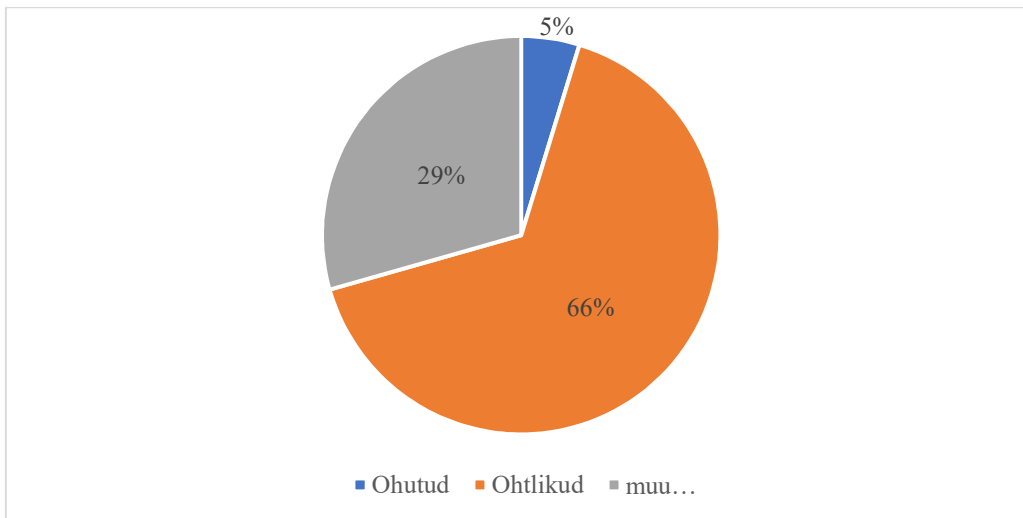
Joonis 12. Vanemate teadlikkus narkootikumide tarvitamisest (autori koostatud)

Noortel, kes narkootikume tarvitavad, paluti välja tuua ka nende vanemate teadlikkus narkootikumide tarvitamisest (joonis 12). 88% õpilaste vanemad ei ole teadlikud oma lapse narkootikumide tarbimisest ning 12% on teadlikud. Vanemate vähene teadlikkus oma lapse tegevustest võib autori hinnangul suurendada narkootikumide tarvitamist, sest noortel tekib tunne, nagu vanemad ei hooliks nende tegevustega seonduvatest ohtudest. Vastavalt käesolevas töös lk 19 väljatoodule aitavad lastevanemate ennetuslikud strateegiad ja lähedased lapse ja lapsevanema omavahelised suhted positiivselt ennetada varajast narkootikumide tarvitamist (Burdzovic & Bretteville-Jensen, 2017, p. 1979).

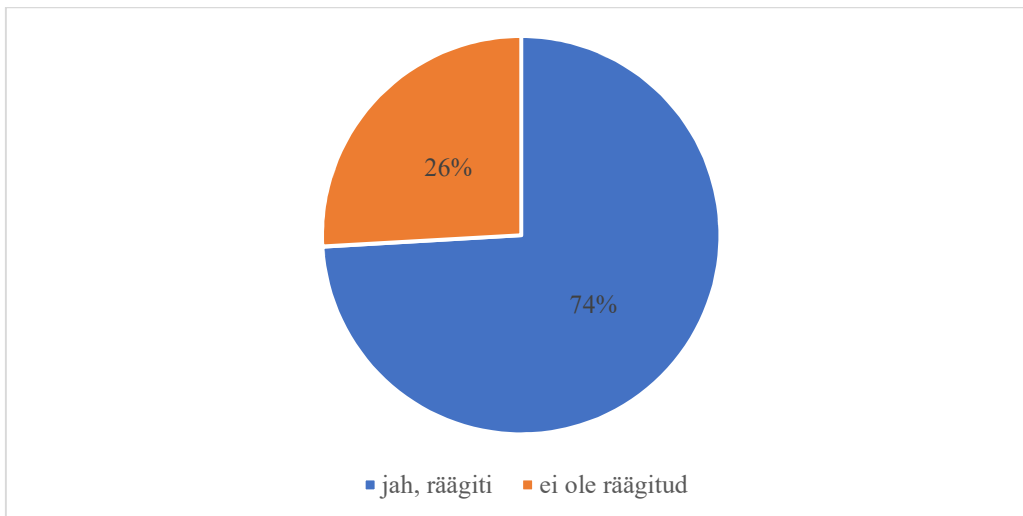
Joonis 13. Õpilaste karistamine politsei poolt narkootikumide tarvitamise/omamise eest (autori koostatud)

Autor palus õpilastel ka välja tuua, mitu korda on nad politseile narkootikumide tarvitamise/omamisega vahele jäänud ja selle eest karistada saanud (joonis 13). 4% õpilastest on politsei poolt karistatud narkootikumide tarvitamise/omamise eest, 96% õpilastest ei ole kordagi politseile vahele jäänud. Neli õpilast on politsei poolt karistatud narkootikumide tarvitamise eest ja kaks õpilast on saanud karistada ainete omamise eest. Autori hinnangul on politseiga kokkupuute protsent liiga madal ning seetõttu võib noortel tekkida karistamatuse tunne ja tarvitamist jätkatakse. Tõhustada tuleks kontrollimise viise. Nagu on välja toodud käesoleva töö lk 19 on võimalik läbi viia reovee analüüse ja koolides teha kiirteste, mis näitavad probleemi olemasolu (Kuznetsov, 2018; Tilk, 2013). Avaliku testimise tulemusel võib õpilane hoiduda narkootikumide tarvitamisest.

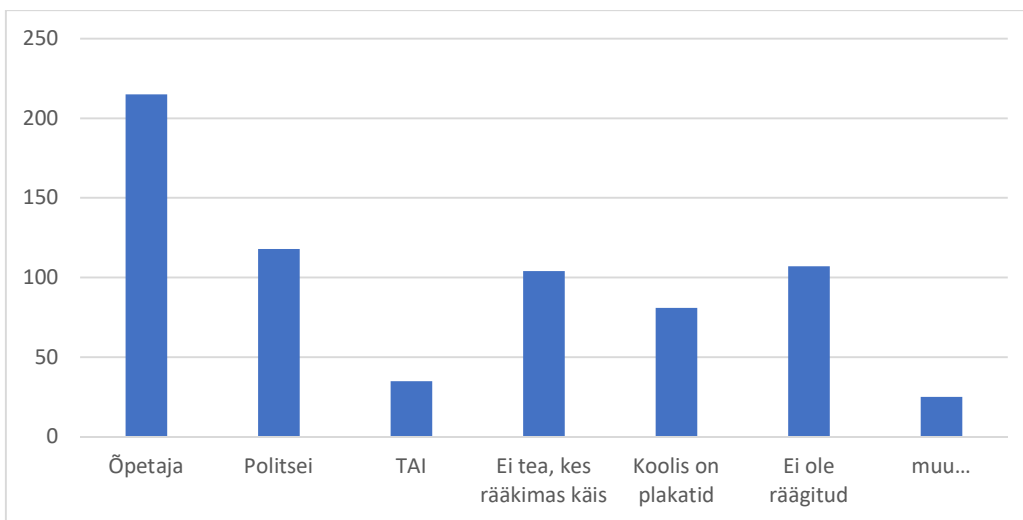
Joonis 14. Õpilaste hinnang narkootikumide ohtlikkusele (autori koostatud)

Ankeedis palus autor õpilastel anda oma hinnang narkootiliste ainete ohtlikkusele (tervise ja sotsiaalelu suhtes). Joonisel 14 on välja toodud õpilaste hinnangud protsentuaalselt. 5% õpilaste arvates on kõik narkootikumid täiesti ohutud ja 66% arvates on kõik narkootikumid väga ohtlikud. 46 õpilase hinnangul on kanep täiesti ohutu, kolm õpilast arvab, et LSD on ohutu ning kahe õpilase arvates on ravimid ohutud. Valikvastust „muu“ kasutas 56 õpilast, seal hulgas toodi enim välja: „oleneb narkootikumist“, „sõltub ainest ja kogusest“, „kui väheses koguses tarvitada, siis on ohutum“, „see oleneb inimesest ja vastuvõtlikkusest“ ja „ei oska öelda“.

Joonis 15. Kooli poolne ennetustöö olemasolu õpilaste hinnangul (autori koostatud)

Joonisel 15 on välja toodud narkootikumide alase ennetustöö olemasolu. 74% õpilastele on koolis räägitud narkootikumide teemal, kuid 26% õpilastest ei ole saanud koolist informatsiooni narkootikumide kohta. Tulemustest nähtub, et koolides on tehtud ennetustööd narkootikumide teemal.

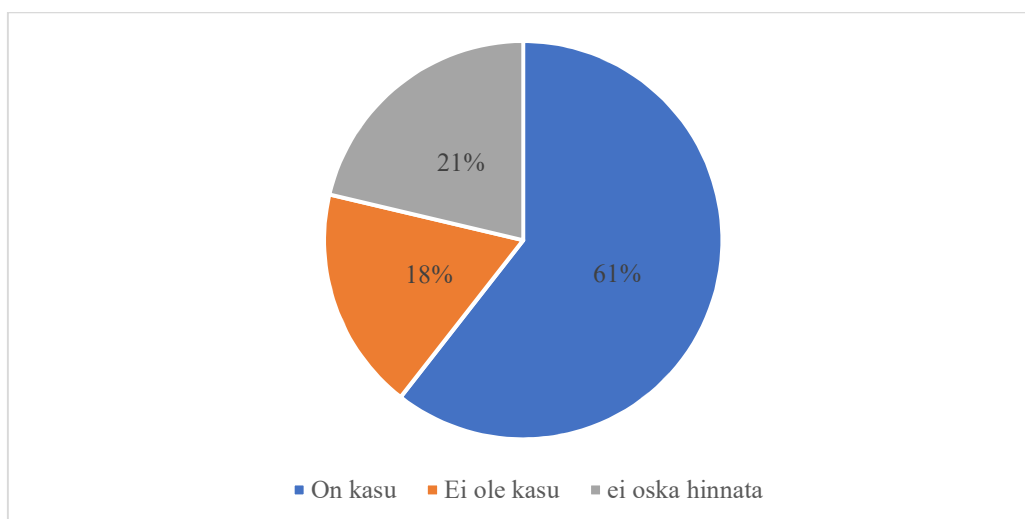

Joonis 16. Koolipoolse ennetustöö metoodika õpilaste hinnangul (autori koostatud)

Joonisel 16 on välja toodud koolis tehtava ennetustöö liigid. Peamiselt saavad õpilased informatsiooni narkootikumide teemal õpetajatelt, samuti on politseist käidud rääkimas. 35

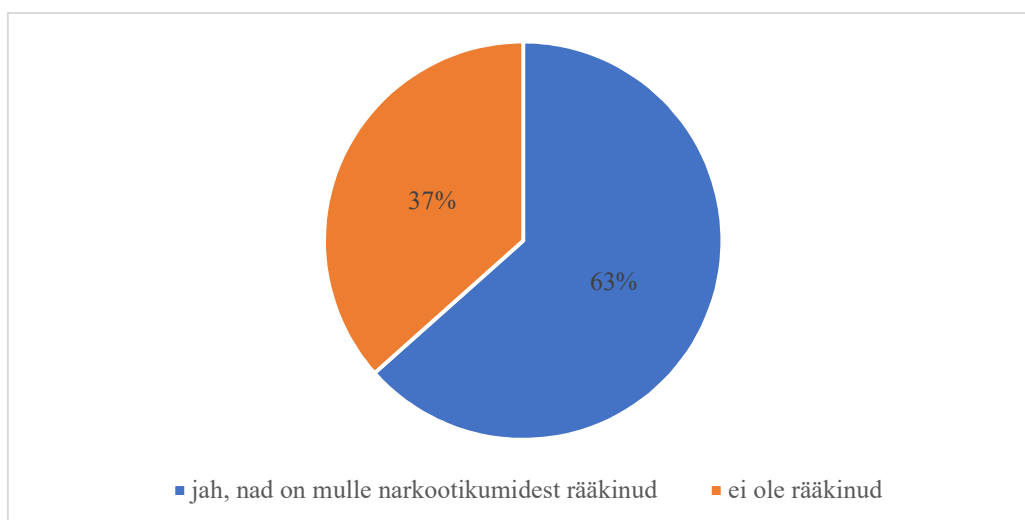
õpilase sõnul on ka Tervise Arengu Instituut käinud narkootikumide alast ennetustööd koolis tegemas. 104 õpilase sõnul on küll koolid käidud narkootikumidest rääkimas, kuid ei oska öelda kes käis. 81 õpilase sõnul on koolis üleval narkootikumide teemalised plakatid. 25 õpilast vastas muu ning neist populaarsemad vastused olid: „sõbrad rääkisid“, „ei mäleta, kes rääkis“ ja „psühhiaater käis mõjudest rääkimas“. Toodi välja ka järgmised: „klassis oleme üleüldiselt arutanud“, „endine tarvitaja käis rääkimas“, „olen ise õppinud“ ja „põhikoolis oli inimeseõpetuses eraldi teema“. Vastustest selgub, et on tehtud mitmekülgset ennetustööd nii põhikoolis kui ka gümnaasiumis, kuid kui arvesse võtta, et 33% õpilastest siiski tarvitab narkootilisi aineid, ei ole välja toodud ennetustöö liigid olnud piisavalt efektiivsed.

Siinkohal on näha, et käesoleva töö teoorias lk 18-19 välja toodud ebatõhusaid tegevusi rakendatakse mõlemas koolis endiselt (nt endiste tarvitajate kutsumine loenguid pidama, hirmutamise ja šokeerimine). Samuti on Eesti uimastitarvitamise vähendamise poliitika valgus raamatus välja toodud, et oluline on õpilaste sotsiaalsete pädevuste arendamine õppekava raames ning loengupõhised ennetusstrateegiad ei ole efektiivsed. Ekspertide hinnangul ei arenda praegune Eesti haridussüsteem piisavalt laste oskuseid elus hakkama saada. Ebakvaliteetsetest tegevustest lahti-saamiseks ja efektiivsema ennetustöö rakendamiseks võib olla abi riiklike kvaliteedistandardite kehtestamisest ning pedagoogide koolitamisest. (Siseministeerium, 2019, lk 24-26)

Joonis 17. Koolides tehtava ennetustöö tõhusus õpilaste hinnangul (autori koostatud)

Autor palus õpilastel ankeedis anda enda hinnang koolis tehtavale narkootikumide alasele ennetustööle (joonis 17). Tulemustest selgub, et 61% õpilaste arvates on ennetustööst kasu, sest noored saavad vajalikku informatsiooni. 21% ei osanud hinnangut anda ja 18% õpilaste arvates ei ole koolis tehtavast ennetustööst kasu. Siinkohal palus autor ka õpilastel välja tuua põhjendus. Peamiselt rõhuti noorte isepäisusele ja soovile proovida uusi asju, kuid välja toodi ka järgnevad põhjendused: „paljud teavad, et see on ohtlik, kuid ikka teevad seda“, „enamus inimesi teevad seda sõprade pärast“, „see võib tekitada just huvi, et proovida“, „see ei aita midagi ja enamasti ei ole informatsioon korrektne“, „inimesed ei võta seda tõsiselt, samamoodi nagu suitsupaki vähi piltidest“, „seal pole reaalseid näiteid juhtumist või õnnetustest“, „kogu aeg räägitakse seda sama juttu, need on halvad, ärge tehke. Võiks rääkida, millest koosnevad, mida sisaldavad, mõju detailsemat infot sooviks“ ja „tavaliselt käivad rääkimas isikud, kes ei ole ise asjaga kursis. Noored kuulavad pigem inimest, kes on selle läbi täinud ja sellest üle saanud“.

Joonis 18. Vanemate poolne ennetustöö (autori koostatud)

Autor soovis ka teada, kas õpilastele on kodus vanemate poolt räägitud narkootikumidest (joonis 18). 63% õpilastest on kuulnud narkootikumidest oma vanemate käest, kuid 37% kodus ei ole antud teemal räägitud. Käesolevas töös lk 18 on välja toodud, et rahvusvahelise ennetustöö standardi järgi algab efektiivne ennetustöö kodust ja lapsevanematest (UNODC

& WHO, 2018, pp. 18-20), seega ei piisa ainult koolis tehtavast ennetusest vaid kaasama peab ka vanemaid.

2.3. Järeldused ja ettepanekud

Küsitluse tulemustest selgub, et narkootilisi aineid tarvitab Tartu Kristjan Jaak Petersoni ja Tamme Gümnaasiumi 16-17. aastastest koolinoortest 33%. Neist omakorda 32% on tarvitanud vaid ühe korra ning ülejäänud on tarvitanud mitmeid kordi. 17% õpilastest, kes ei ole kordagi narkootikumide tarvitanud, soovisid neid proovida. See näitab, et õpilastel ei ole vajalikke sotsiaalseid oskuseid, et narkootikumide tarvitamisest hoiduda. Noorte seas enimlevinum narkootiline aine on kanep, sellele järgneb rahustid/uinutid ilma arsti korralduseta ning amfetamiin. Ka LSD ja MDMA on noorte seas levinud. Tänapäeval on levinud väärarusaam, et kanep on ohutu narkootikum. Seda seetõttu, et kanepi on legaliseerinud erinevad riigid ning ka Eestis on pidevalt arutelud kanepi legaliseerimise üle. Kanepile omistatakse ka paljusid erinevaid tervislikke omadusi, mis ei ole teaduslikku kinnitust leidnud (Burdzovic & Bretteville-Jensen, 2017, pp. 1973-1974).

37% õpilastest hindas narkootikumide kättesaadavust lihtsaks. Sealhulgas toodi välja, et peaaegu kõik teavad kedagi, kes narkootilisi aineid müüb ning alaealisena narkootikumide ostmise ei ole kuigi keeruline. Samuti toodi välja, et paljuski oleneb kättesaadavus linnast ning kellaajast. Peamiselt saadakse narkootikumide sõprade käest, kuid leidub ka neid, kes ostavad aineid tänavalt või siis koolist. Internetist on narkootikumide ostnud neli õpilast.

Autor palus noortel ka anda enda hinnang koolis tehtavale ennetustööle. Kuigi 61% õpilastest arvas, et koolis tehtavast ennetustööst on kasu, arvas 18%, et sellest ei ole kasu. Paluti ka välja tuua põhjendus. Enim toodi välja noorte soov kuulata kedagi, kes on ise narkootikumide tarvitanud ning oskab noortele anda nõu enda kogemustest. Noored soovisid saada narkootikumide kohta objektiivset informatsiooni, ehk nad ei soovi kuulata seda, kui halb ja ohtlik teatud aine on vaid soovivad teada detailsemalt, mis omadused käsitletaval ainel on ning kuidas see võib tarvitajat mõjutada. Siiski ei oma endiste tarvitajate kooli kutsumine vajalikku mõju, sest noortele võib jääda mulje, et narkootikumidest loobumine on lihtne.

Autor teeb lõputöö tulemuste põhjal järgnevad ettepanekud:

- Arendada lapsevanemate teadlikkust ja oskuseid läbi vanemaharidusprogrammide. Kuna efektiivne ennetus saab alguse kodust ning lapsevanematest, on oluline lapsevanema oskus end kehtestada ning piire seada. Autor teeb ettepaneku teha vanemaharidusprogrammid lapsevanematele kättesaadavamaks teadlikuma ja laiaulatuslikuma teavitustöö abil (reklaamid, plakatid sotsiaal- ja tervishoiuasutustes).
- Rakendada kontrollimeetmeid koolides, et välja selgitada potentsiaalsed probleemid narkootiliste ainetega. Seal hulgas läbi viia kiirteste koolides avalikult õpilaste ees selleks, et õpilased mõistaks vahelejäämise ohtu ja seeläbi julgeksid keelduda narkootikumide tarvitamisest. Samuti saab rakendada erinevaid kampaaniaid nagu „Narkovaba klass“, et õpilased toetaks üksteist ning klassis tekiks ühtne arusaam ja hoiak narkootikumide tarvitamise suhtes.
- Ennetustööd läbi viies tõsta õpilaste teadlikkust kanepi osas. Kuna käesoleva töö tulemustest ilmnes, et kanepi tarvitamine on vastanute seas laialdaselt levinud, tuleks ennetustööd tehes keskenduda eelkõige kanepiga seonduvate ohtude analüüsimisele koos õpilastega läbi interaktiivsete tegevuste (diskussioonid, grupitööd, rollimängud). Otstarbekas oleks riigipoolsete ennetusstandardite kehtestamine koolidele.
- Põhjalikumalt uurida narkootikumidega kauplemist veebikeskkonnas, kuna pidevalt digitaliseeruv maailmas kandub ka narkootikumide ostmise ja müümine aina rohkem internetti, kuna veebikeskkonnas keelatud ainete tellimine muutub aina lihtsamaks ja anonüümsemaks.

KOKKUVÕTE

Käesoleva töö eesmärgiks on välja selgitada narkootiliste ainete tarbimisharjumused ja kättesaadavus Tartu Kristjan Jaak Petersoni Gümnaasiumi ja Tamme Gümnaasiumi 16-17 aastaste noorte seas ankeetküsitluse läbiviimise teel.

Autor töötas läbi teemakohast kirjandust ning tutvus varasemalt samal teemal läbi viidud uuringutega. Autor kasutas töös nii võõrkeelseid kui eestikeelseid teadusallikaid ja erialast kirjandust.

Ankeetküsitluse tulemustest selgus, et noorte seas on enimlevinud narkootilised ained kanep, rahustid/uinutid ilma arsti korralduseta ja amfetamiin. Samuti tarvitas 8% õpilastest LSD-d ja MDMA-d. Narkootikumide on tarvitanud 33% vastanutest. Ühe korra on proovinud 32% õpilastest ning 27% on tarvitanud nii palju kordi, et ei oska numbrit välja tuua. Keskmiselt on narkootikumide tarvitanud 4,5 korda. Tulemustest nähtub, et narkootilised ained on noorte seas levinud ning kolmandik noortest on neid oma elu jooksul tarvitanud.

Mis puudutab narkootikumide tarvitamise põhjuseid, siis enim toodi välja soov need ära proovida, nende poolt tekkiv meeldiv tunne ning stressi/depressiooni/ärevuse vastane toime. Siinkohal on selgelt näha, et õpilased hakkavad narkootikumide tarvitama just huvitunde ja uudishimu tõttu. Samuti kasutatakse keelatud aineid vaimsete probleemide leevendamiseks.

Õpilaste enda sõnul on narkootikumide kätte saamine lihtne ning enim saadakse keelatud aineid sõprade käest. Samuti on aineid saadud tänavalt ostes ning koolist. Internetist narkootikumide ostnud noori oli vähe võttes arvesse, et aina rohkem liigub narkootikumidega kauplemine veebikeskkonda.

Koolipoolset ennetustööd hinnati noorte poolt kõrgelt. 61% õpilaste hinnangul on koolis tehtavast ennetustööst noortele kasu, kuna saadakse vajalikku informatsiooni. 18% õpilaste arvates ei ole koolis tehtavast ennetustööst kasu. Peamiselt toodi välja, et täiskasvanute poolt loengu pidamine ei avalda noortele mõju ning õpilased väljendasid soovi kuulata kellegi reaalseid kogemusi.

Kokkuvõtlikult saab väita, et antud lõputöö täitis püstitatud eesmärgi, uurimisprobleem leidis lahenduse ja uurimisküsimused said vastuse.

Töö autor tegi järgmised ettepanekud: tõsta lapsevanemate teadlikkust ja oskuseid läbi vanemaharidusprogrammide, rakendada kontrollmeetmeid koolides, õpilasele ennetustöö käigus selgitada kanepi tarvitamisest tulenevaid ohte ja viia läbi täiendav uuring, et välja selgitada narkootikumidega kauplemine interneti teel.

Kuna käesolev töö on seotud narkootikumide tarvitamisega alaealiste seas, saavad tööd edaspidi kasutada Tartu linna noorsoopolitseinikud, et saada ülevaade Tartu Kristjan Jaak Petersoni ja Tamme Gümnaasiumi 16-17. aastaste noorte seas levivate narkootiliste ainete tarbimisharjumuste osas. Koolid saavad arendada koostööd lapsevanematega ning seeläbi efektiivsemalt lahendada koolisiseseid narkootikumidega seotud probleeme. Samuti on töö kasulik narkokuritegude talitusele, kuna töös kajastatakse narkootikumide levimust, kättesaadavust ja tarvitamise sagedust alaealiste seas. Töö tulemused edastatakse statistiliste andmetena Tartu Tamme Gümnaasiumi ja Kristjan Jaak Petersoni Gümnaasiumile ning seeläbi saavad koolid parema ülevaate ning edaspidist ennetustööd saadakse planeerida ning läbi viia efektiivsemalt.

Tartu linna mõistes annab lõputöö hea ülevaate narkootikumide alastest probleemidest koolinoorte seas. Tööst nähtub, millised narkootilised ained on Tartu Tamme Gümnaasiumi ja Kristjan Jaak Petersoni Gümnaasiumi koolinoorte seas enim levinumad ning kuidas keelatud aineid saadakse, samuti on kajastatud narkootiliste ainete tarvitamise sagedus ja koolides läbiviidav ennetustöö.

SUMMARY

The goal of this theses is to identify the use and availability of narcotic substances among 16 to 17-year-old students in Tartu Tartu Tamme Gymnasium and Kristjan Jaak Peterson Gymnasium. The research problem of this thesis is to find out what narcotic substances are most common among students and how they get access to them.

To achieve the goal of this theses, the author examined both Estonian and foreign literature. Data was collected by conducting a questionnaire survey. Data analysis showed, that one third of the students use narcotic substances. No significant difference was observed between men and women. The most popular substance used by students was cannabis. Students also use sedatives and hypnotics without a doctor's prescription. Amphetamine, LSD and MDMA is also used by 16 to 17-year-old students. The most common reason to use narcotic substances is curiosity and an interest to try them. Students also use narcotic substances because they like how they make them feel and to relieve mental issues.

Most of the students rated school's prevention work as good. Some students brought out shortcomings. For example, students expressed a need to learn from someone else's experience and to get clear and objective information about different narcotic substances. Some brought out that they use narcotics solely because of curiosity and prevention work cannot help with that.

Since this thesis provides an overview on narcotic substance abuse among minors, this thesis is useful to schools it was conducted in to improve prevention work and to juvenile police officers. This thesis can also be used by the drug trafficking and organized crime department, because it reflects the drug market and the use of narcotics among minors.

VIIDATUD ALLIKATE LOETELU

Abel-Ollo, K., 2019 *E-kiri Ennetuse teemal [E-kiri]* (24.10.2019).

Albers, M. J., 2017. Quantitative Data Analysis—In the Graduate Curriculum. *Journal of Technical Writing and Communication*, 47(2), pp. 215–233.

Burdzovic, A. J. & Bretteville-Jensen, A. L., 2017. Ready, willing, and able: the role of cannabis use opportunities in understanding adolescent cannabis use, *Addiction*, 112(11), pp. 1973–1982.

Calabrese, E. J. & Rubio, C. A., 2018. Biphasic effects of THC in memory and cognition, *European Journal of Clinical Investigation*, 48(5), pp. 1-9.

Cambridge Dictionary, 2020. Meaning of the World Health Organization in English. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/world-health-organization> [Kasutatud 26.04.2020].

Cerdá, M., Wall, M., Feng, T., Keyes, K. -M., Sarvet, A., Schulenberg, J., O'Malley, P. - M., Liccardo Pacula, R., Galea, S. & Hasin, D. -S., 2017. Association of State Recreational Marijuana Laws With Adolescent Marijuana Use. *JAMA Pediatr*, 171(2), pp. 142–149.

DuPont, R. L., 2010. Prescription Drug Abuse: An Epidemic Dilemma. *Journal of Psychoactive Drugs*, 42(2), pp. 127–132.

ERR, 2019. Valitsuskomisjon kanepi legaliseerimist ei toeta. *ERR*, [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.err.ee/1001024/valitsuskomisjon-kanepi-legaliseerimist-ei-toeta> [Kasutatud: 30.05.2020].

ESPAD, 2016. *ESPAD Report 2015. Results from the European School Survey Project on Alcohol and Other Drugs*. [Võrgumaterjal] Leitav: http://www.espad.org/sites/espad.org/files/ESPAD_report_2015.pdf [Kasutatud: 13.11.2019].

Euroopa Narkootikumide ja Narkomaania Seirekeskus (EMCDDA), 2011. *Amphetamine drug profile*. [Võrgumaterjal] Leitav: https://www.emcdda.europa.eu/publications/drug-profiles/amphetamine_en [Kasutatud 13.05.2020].

Euroopa Narkootikumide ja Narkomaania Seirekeskus (EMCDDA), 2013a. *Lysergide (LSD) drug profile*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.emcdda.europa.eu/publications/drug-profiles/lsd> [Kasutatud 13.05.2020].

Euroopa Narkootikumide ja Narkomaania Seirekeskus (EMCDDA), 2013b. *Cannabis drug profile*. [Võrgumaterjal] Leitav: https://www.emcdda.europa.eu/publications/drug-profiles/cannabis_en [Kasutatud 23.05.2020].

Euroopa Narkootikumide ja Narkomaania Seirekeskus (EMCDDA), 2019a. *Euroopa uimastiprobleemide aruanne 2019. Suundumused ja arengud*. Luxembourg: Euroopa Liidu Väljaannete Talitus.

Euroopa Narkootikumide ja Narkomaania Seirekeskus (EMCDDA), 2019b. Estonia. Country Drug Report 2019. [Võrgumaterjal] Leitav: https://www.emcdda.europa.eu/countries/drug-reports/2019/estonia/key-statistics_en [Kasutatud 30.05.2020].

Finnish institute for health and welfare (THL), 2020. *School Health Promotion study*. [Võrgumaterjal] Leitav: https://sampo.thl.fi/pivot/prod/fi/ktk/ktk1/summary_perustulokset?alue_0=235955&mittarit_0=200537&mittarit_1=199990&mittarit_2=199840&vuosi_0=v2017&kouluaste_0=161123# [Kasutatud 24.05.2020].

Freye, E., 2009. *Pharmacology and Abuse of Cocaine, Amphetamines, Ecstasy and Related Designer Drugs. A Comprehensive Review on their Mode of Action, Treatment of Abuse and Intoxication*. Dordrecht: Springer.

Gururajan, A., Manning, E. E., Klug, M., & van den Buuse, M., 2012. Drugs of abuse and increased risk of psychosis development. *Australian & New Zealand Journal of Psychiatry*, 46(12), 1120–1135.

Göbel, K., Scheithauer, H., Bräker, A-B., Jonkman, H. & Soellner, R. 2016. Substance Use Patterns Among Adolescents in Europe: A Latent Class Analysis. *Substance Use & Misuse*, vol. 51(9), pp. 1130–1138.

Hirsijärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P., 2010. *Uuri ja kirjuta*. Tallinn: Medicina.

Johnston, L. D., O'Malley, P. M., Bachman, J. G., & Schulenberg, J. E., 2011. Monitoring the Future national survey results on drug use, 1975–2010: Volume II, College students & adults ages 19–50. *Institute for Social Research, The University of Michigan*, 10(7585), pp 1-229.

Koposov, R., Stickley, A. & Ruchkin, V., 2018. Inhalant use in adolescents in northern Russia. *Social Psychiatry & Psychiatric Epidemiology*, 53(7), pp. 709–716.

Kull, E., Saat, H., Kiive, & Põiklik, E., 2015. *Uimastiennetuse õpetajaraamat põhikoolile*. Tallinn: Tervise Arengu Instituut.

Kuznetsov, S., 2018. Mis on tallinlaste lemmiknarkots? [Võrgumaterjal] Leitav: <https://tv.postimees.ee/6474561/mis-on-tallinlaste-lemmiknarkots> [Kasutatud 28.05.2020].

Kuusk, J-K., 2019. Eestis registreeriti kanepi legaliseerimist taotlev MTÜ Eesti 420. *Õhtuleht*, [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.ohhtuleht.ee/940959/eestis-registreeriti-kanepi-legaliseerimist-taotlev-mtu-eesti-420> [Kasutatud: 30.05.2020].

Liu, Y., Hao, B., Shi, Y., Xue, L., Wang, X., Chen, Y. & Zhao, H., 2017. Violent offences of methamphetamine users and dilemmas of forensic psychiatric assessment. *Forensic Sciences Research*, 2(1), pp. 11-17.

Loho, E., 2016. Elver Loho: konservatiivne plaan, kuidas Eestis kanep 2018. aastaks legaliseerida. [Võrgumaterjal] Leitav: https://arvamus.postimees.ee/3854569/elver-loho-konservatiivne-plaan-kuidas-eestis-kanep-2018-aastaks-legaliseerida?_ga=2.82655062.1978377676.1590400685-545621971.1567491096 [Kasutatud 27.05.2020].

- Narkootiliste ja psühhotropsete ainete ning nende lähteainete seadus* (1997) RT I, 13.03.2019, 102.
- Oja, J., Pikksööt, P., Aasvee, K., Haav, A., Kasvandik, L., Kukk, M., Kukke, K., Rahno, J., Saapar, M. & Vorobjov, S., 2019. *Eesti kooliõpilaste tervisekäitumine. 2017/2018. õppeaasta uuringu raport*. Tallinn: Tervise Arengu Instituut.
- Ortiz-Medina, M. B., Perea, M., Torales, J., Ventriglio, A., Vitrani, G., Aguilar, L., & Roncero, C., 2018. Cannabis consumption and psychosis or schizophrenia development. *International Journal of Social Psychiatry*, 64(7), 690–704.
- Public Health Agency, 2019. Mixing. Reduce your risk of harm. [Võrgumaterjal] Leitav: https://www.publichealth.hscni.net/sites/default/files/2019-05/Mixing_leaflet_05_2019.pdf [Kasutatud 25.05.2020].
- Rajaver, 2014. Vanemlusprogramm parandab laste elu ja tulevikuväljavaateid. *Sotsiaaltöö*, nr 6/2014, lk 22-24.
- Robson, P., 2009. *Forbidden drugs*. 3. edition. New York: Oxford University Press.
- Siseministeerium, 2019. *Eesti uimastitarvitamise vähendamise poliitika valge raamat 2014–2018 lõpphindamise raport*. Tallinn: Siseministeerium.
- Streimann, K. & Pertel, T., 2015. *Soovitused uimastiennetuseks ja uimastitega seotud juhtumite lahendamiseks koolis*. Tallinn: Tervise Arengu Instituut.
- Tamm, G., Talu, A., Markina, A., Villenthal, A., Espenberg, S., Tourunen, J. & Varblane, U., 2016. *Narkosõltlastest õigusrikkujate sõltuvusravi ja rehabilitatsioon Eestis*. Tartu: Tartu Ülikooli sotsiaalteaduslike rakendusuuringute keskus.
- Tartu, 2020. *Koolide statistika 2019/2020. õ.a.* [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.tartu.ee/et/uldhariduskoolid> [Kasutatud: 30.06.2020].
- Tervise Arengu Instituut, 2016. ESPAD uuring: Noorte uimastitega katsetamine on stabiliseerunud. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.tai.ee/et/instituut/pressile/uudised/3285-espada-uuring-noorte-uimastitega-katsetamine-on-stabiliseerunud> [Kasutatud 10.05.2020].

Tervise Arengu Instituut, 2018. Narkootikumidega seotud kuritegevus ja konfiskeerimised.

[Võrgumaterjal] Leitav:

https://intra.tai.ee//images/prints/documents/154228881775_KuritegevusKonfiskeerimised.pdf [Kasutatud 30.05.2020].

Terviseinfo, 2020. Narkomaania põhjused. [Võrgumaterjal] Leitav:

<https://terviseinfo.ee/et/valdkonnad/narkomaania/narkomaania-pohjused> [Kasutatud: 23.05.2020].

Tilk, K., 2013. Narkotestide eestvedaja koolides: „Pigem peidetakse pea liiva alla kui vaadatakse tõele näkku.“ *Õhtuleht*, [Võrgumaterjal] Leitav:

<https://www.ohtuleht.ee/510186/narkotestide-eestvedaja-koolides-pigem-peidetakse-pea-liiva-alla-kui-vaadatakse-toele-nakku-> [Kasutatud 28.05.2020].

Ubaleht, M., 2019. Politsei pidas kinni nooretele interneti vahendusel narkootikume müünud grupi. *Politsei- ja Piirivalveamet*, [Võrgumaterjal] Leitav:

<https://www.politsei.ee/et/uudised/politsei-pidas-kinni-nooretele-interneti-vahendusel-narkootikume-mueuenud-grupi-965> [Kasutatud: 18.02.2020].

United Nations Office on Drugs and Crime & World Health Organization (UNODC & WHO), 2018. *International Standards on Drug Use Prevention. Second Updated Edition.*

[Võrgumaterjal] Leitav:

https://www.unodc.org/documents/prevention/standards_180412.pdf [Kasutatud 20.01.2020].

United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC), 2018. *Annual report. Covering activities during 2018.* [Võrgumaterjal] Leitav:

https://www.unodc.org/documents/AnnualReport/Annual-Report_2018.pdf [Kasutatud 26.04.2020].

Volkow, N. D., 2012. Research Report Series. Inhalants. *National Institute of health*, 12(3818), pp. 1-2.

Voltri, J., 2017. *Kanepi suitsetamine on Tartu noorte seas kasvutrendis, levivad ka amfetamiin ja GHB*. Tartu Postimees, [Võrgumaterjal] Leitav: https://tartu.postimees.ee/4232769/tartu-vajab-sustlavahetuspunkti?_ga=2.53146400.909107798.1589535351-1017491811.1589535349 [Kasutatud: 15.05.2020].

Vorobjov, S., 2016. *Uimastite tarvitamine koolinoorte seas: 15–16-aastaste õpilaste legaalse ja illegaalse narkootikumide kasutamine Eestis. Uuringu raport*. Tallinn: Tervise Arengu Instituut.

Young, S. & Smith, J., 2017. *Helping children with ADHD. A CBT guide for Practitioners, Parents and Teachers*. New Jersey: Wiley-Blackwell.

TABELITE JA JOONISTE LOETELU

Tabel 1. Valimi sotsiaaldemograafiline ülevaade (autori koostatud).....	22
Joonis 1. Narkootikumide tarvitamine Tamme Gümnaasiumis ja Kristjan Jaak Petersoni Gümnaasiumis (autori koostatud).....	23
Joonis 2. Narkootikumide tarvitamine soolises löikes (autori koostatud).....	24
Joonis 3. Potentsiaalne narkootikumide tarvitamine noorte seas (autori koostatud).....	24
Joonis 4. Potentsiaalne narkootikumide tarvitamine noorte seas, kes pole varem narkootikume tarvitanud (autori koostatud).....	25
Joonis 5. Narkootilised ained, mida noored tarvitavad (autori koostatud).....	26
Joonis 6. Kellega koos õpilased narkootikume tarvitavad (autori koostatud).....	28
Joonis 7. Narkootikumide tarvitamise põhjused (autori koostatud).....	28
Joonis 8. Narkootikumide esmatarvitajate vanus (autori koostatud).....	30
Joonis 9. Alkoholi ja narkootikumide tarvitamine üheaegselt (autori koostatud).....	30
Joonis 10. Peamised kohad, kust noored saavad narkootilisi aineid (autori koostatud).....	31
Joonis 11. Narkootikumide kättesaadavuse raskusaste õpilaste hinnangul (autori koostatud).....	32
Joonis 12. Vanemate teadlikkus narkootikumide tarvitamisest (autori koostatud).....	33
Joonis 13. Õpilaste karistamine politsei poolt narkootikumide tarvitamise/omamise eest (autori koostatud).....	34
Joonis 14. Õpilaste hinnang narkootikumide ohtlikkusele (autori koostatud).....	35
Joonis 15. Kooli poolne ennetustöö olemasolu õpilaste hinnangul (autori koostatud).....	36
Joonis 16. Koolipoolse ennetustöö metoodika õpilaste hinnangul (autori koostatud).....	36
Joonis 17. Koolides tehtava ennetustöö tõhusus õpilaste hinnangul (autori koostatud).....	37
Joonis 18. Vanemate poolne ennetustöö (autori koostatud).....	38

Lisa 1. Ankeet

Tere!

Kirjutan lõputööd narkootikumide tarvitamise kohta noorte seas. Minu töö jaoks on väga oluline, et vastad küsimustele võimalikult täpselt ning mis kõige tähtsam – ausalt. Kõik kogutud vastused on täiesti anonüümsed ning kasutan neid ainult statistika edastamiseks oma lõputöös.

Tõmba õigele vastusele ring ümber ning vajadusel täpsusta oma vastust tühjal real.

Ankeedi küsimused:

Vanus:

Sugu:

1. Kas Sa oled kunagi tarvitanud narkootikume?
 - Jah.
 - Ei.
2. Kui keegi pakuks Sulle narkootikume, kas prooviksid?
 - Jah.
 - Ei.
3. Mitu korda oled narkootikume tarvitanud?
 - Ühe korra proovisin.
 - korda.
 - Nii palju kordi, et ei oska numbrit öelda.
 - Ei tarvita üldse.
4. Milliseid narkootilisi aineid oled tarvitanud/proovinud?
 - Kanepit.
 - Amfetamiini.
 - Kokaiini.

- Heroiini.
 - Fentanüüli.
 - Rahusteid ja/või uinuteid ilma arsti korralduseta.
 - Inhalante (ehk sisse hinganud midagi, mis tekitab kaifi).
 - Muu
 - Ei ole midagi tarvitanud.
5. Kas Sa oled tarvitanud narkootikume viimase 12 kuu jooksul?
- Jah. korda (täpsusta mitu korda).
 - Ei.
6. Kas Sa oled tarvitanud narkootikume viimase 4 nädala jooksul?
- Jah. korda (täpsusta mitu korda).
 - Ei.
7. Kellega koos tarvitate narkootikume?
- Üksinda.
 - Koos sõbraga/sõpradega.
 - Koos vanematega.
 - Muu
 - Ei tarvita narkootikume.
8. Miks Sa tarvitate/tarvitasid narkootilisi aineid?
- Mulle meeldib see tunne, mis need tekitavad.
 - Need aitavad ärevuse/depressiooni/stressi vastu.
 - Tahtsin lihtsalt ära proovida.
 - Olin peol ja mulle pakuti.
 - Minu peres tarvitatakse narkootikume.
 - Sõbrad pakkusid ja ma ei tahtnud ei öelda.
 - Muu põhjus
 - Ei tarvita narkootikume.
9. Millises vanuses proovisid esimest korda narkootikume?
- Olin aastane, kui proovisin esimest korda.

- Ei ole kunagi proovinud,
10. Kas tarvitad narkootikume pigem alkoholiga või ilma?
- Alati koos alkoholiga.
 - Vahest koos alkoholiga, vahest ilma.
 - Mitte kunagi koos alkoholiga.
 - Ei tarvita narkootikume.
11. Kust kohast oled saanud narkootilisi aineid?
- Sõbra käest.
 - Koolist.
 - Tänavalt ostsin.
 - Internetist.
 - Muu
 - Ei ole kuskilt saanud narkootikume.
12. Kuidas Sina hindad narkootikumide kättesaadavust?
- Lihtne.
 - Tekitab mõningaid raskuseid.
 - Raske.
 - Võimatu.
 - Ei oska hinnata.
13. Kas Sinu vanemad on teadlikud, et tarvitad narkootikume?
- Jah, teavad.
 - Vanemad ei tea.
 - Ei tarvita narkootikume.
14. Kas Sind on kunagi politsei poolt karistatud narkootikumide tarvitamise/omamise eest?
- Jah, kord(a) tarvitamise eest.
 - Jah, kord(a) omamise eest.
 - Ei ole vahele jäänud.
 - Ei tarvita narkootikume.

15. Kas Sinu arvates on narkootikumid ohutud (tervise/sotsiaalelu mõistes)?

- Jah, kõik on täiesti ohutud.
- Ei, narkootikumid on väga ohtlikud.
- on täiesti ohutu, teised on ohtlikud.
- Muu

16. Kas Sinu koolis on räägitud narkootikumidest?

- Jah, räägiti.
- Ei ole räägitud.

17. Kuidas koolis narkootikumidest räägitud on?

- Õpetaja rääkis.
- Politseist käidi rääkimas.
- Tervise Arengu Instituudist käidi rääkimas.
- Ma ei tea kes rääkimas käis.
- Koolis on narkootikumide teemalised plakatid üleval.
- Ei ole üldse räägitud sellel teemal.
- Muu

18. Kas Sinu hinnangul on kasu sellest, kui käiakse koolides narkootikumidest rääkimas?

- Jah on kasu, sest noored saavad vajalikku informatsiooni.
- Ei ole kasu, sest: (palun põhjenda)
.....
....
- Ei oska hinnata.

19. Kas Sinu vanemad on Sulle rääkinud narkootikumidest?

- Jah, nad on mulle narkootikumidest rääkinud.
- Ei ole rääkinud.

Täna ausate vastuste eest!

Kui Sul on mulle küsimusi, siis kirjuta julgelt: carolin.talvar@kad.sisekaitse.ee.